

3

Η Αγροτική Εκμετάλλευση

3.1 Ορισμοί

Η συγκρότηση της έννοιας της “Αγροτικής Εκμετάλλευσης” ξεκινά από την αγροτική δραστηριότητα. **Αγροτική δραστηριότητα** είναι κάθε επαγγελματική δραστηριότητα¹ σε έναν τουλάχιστον από τους κλάδους της αγροτικής οικονο-

- ¹ α) Επαγγελματίας Αγρότης είναι το ενήλικο φυσικό πρόσωπο που έχει δικαίωμα εγγραφής στο Μητρώο Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων, εφόσον πληροί σωρευτικά τις ακόλουθες προϋποθέσεις:
- αα) Είναι κάτοχος αγροτικής εκμετάλλευσης.
  - αβ) Ασχολείται επαγγελματικά με αγροτική δραστηριότητα στην εκμετάλλευση τουλάχιστον κατά 30% του συνολικού ετήσιου χρόνου εργασίας του και λαμβάνει από την απασχόλησή του αυτή το 35% τουλάχιστον του συνολικού ετήσιου εισοδήματός του και
  - αγ) Είναι ασφαλισμένος στον Οργανισμό Γεωργικής Ασφάλισης (Ο.Γ.Α.), εκτός εάν δεν είναι ασφαλισμένος στον Ο.Γ.Α., ως απασχολούμενος αποκλειστικά στη διαχείριση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έως 100 KW, ή στη λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων έως 10 δωματίων ή αλλάξει κύριο κλάδο κύριας ασφάλισης της αποκλειστικής απασχόλησής του με την λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων ή μονάδων διαχείρισης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- β) Επαγγελματίας αγρότης θεωρείται και το απασχολούμενο στην αλιεία (θαλάσσια, εσωτερικών υδάτων, σπογγαλιεία, οστρακαλιεία, υδατοκαλλιέργεια), ενήλικο φυσικό πρόσωπο, εφόσον σωρευτικά:
- βα) είναι ιδιοκτήτης, συνιδιοκτήτης, μισθωτής ή συμμετέχει με οποιοδήποτε τρόπο στην εκμετάλλευση επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους εκτός από σκάφη υπερπόντιας αλιείας ή απασχολείται στην υδατοκαλλιέργεια ως κάτοχος ή μισθωτής υδατοκαλλιεργητικής εκμετάλλευσης τουλάχιστον κατά 30% του συνολικού ετήσιου χρόνου εργασίας του και λαμβάνει από την απασχόλησή του αυτή το 35% τουλάχιστον του ετήσιου εισοδήματος και είναι κάτοχος ατομικής επαγγελματικής άδειας αλιείας.

μίας, δηλαδή της φυτικής, της ζωικής ή της θαλάσσιας αλιείας, της σπογγαλίας, της οστρακαλίας, της αλιείας εσωτερικών υδάτων και της υδατοκαλλιέργειας, που αποσκοπεί στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων, στη διαχείριση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στη λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων έως 10 δωματίων και στη δασική παραγωγή.

Η αγροτική παραγωγή, με οποιαδήποτε μορφή, πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο στις αγροτικές περιοχές αλλά επίσης και σε περιστατικές περιοχές, σε οργανωμένες οικονομικές μονάδες. Οι οικονομικές αυτές μονάδες, ανάλογα με τον παραγωγικό τους προσανατολισμό, παράγουν αγροτικά προϊόντα, φυτικής και ζωικής προέλευσης, χρησιμοποιώντας τους συντελεστές παραγωγής που διαθέτουν και άλλα μέσα παραγωγής και εφαρμόζοντας οικονομικούς νόμους και κανόνες.

Η παραγωγική οικονομική μονάδα στον αγροτικό τομέα είναι η αγροτική εκμετάλλευση ή αγροτική επιχείρηση. Σύμφωνα με το νόμο 3874 ΦΕΚ 151/Α/6.9.2010 (*Μητρώο Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων*), **αγροτική εκμετάλλευση** είναι η μονάδα παραγωγής αγροτικών προϊόντων προς πώληση. Στον ίδιο νόμο και για τις ανάγκες αυτού καθορίζονται και οι ορισμοί των αγροτικών προϊόντων ως προϊόντα του εδάφους, της κτηνοτροφίας, της θαλάσσιας αλιείας, της σπογγαλίας, της οστρακαλίας, της αλιείας εσωτερικών υδάτων, της υδατοκαλλιέργειας, της δασοπονίας, της θηραματοπονίας και των κάθε είδους εκτροφών και τα προϊόντα που προέρχονται από το πρώτο στάδιο επεξεργασίας ή μεταποίησης αυτών, καθώς και κάθε άλλο προϊόν που προέρχεται από την αγροτική εν γένει δραστηριότητα. Στις δραστηριότητες της αγροτικής εκμετάλλευσης περιλαμβάνεται εκτός από την παραγωγή των προϊόντων και η αποθήκευση, τυποποίηση, συσκευασία και η εν γένει τοποθέτηση μέχρι και του σταδίου της χονδρικής και λιανικής πώλησης αποκλειστικά των προϊόντων που παράγει η ίδια η αγροτική εκμετάλλευση, καθώς και η πρώτη χωρική ή οικοτεχνική μεταποίησή τους, η θαλάσσια αλιεία, η αλιεία εσωτερικών υδάτων, η σπογγαλία, η

ββ) Προμηθεύεται ως ιδιοκτήτης, συνιδιοκτήτης ή μισθωτής επαγγελματικού αλιευτικού σκάφους καύσιμα θαλάσσης για την κίνηση του σκάφους του τουλάχιστον μία φορά κάθε τρία (3) έτη.

γ) Κάτοχος αγροτικής εκμετάλλευσης είναι το ενήλικο φυσικό πρόσωπο ή το νομικό πρόσωπο που είναι:

γα) κύριος, συγκύριος ή νομέας αγροτικής εκμετάλλευσης,

γβ) μισθωτής ή αγρολήπτης της αγροτικής εκμετάλλευσης, εφόσον η μίσθωση ή η επίμορτη αγροληψία έχει συναφθεί εγγράφως και έχει θεωρηθεί από την αρμόδια Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία (Δ.Ο.Υ.) ή

γγ) μισθωτής υδάτινης έκτασης προκειμένου για υδατοκαλλιέργεια.

οστρακαλιεία, η υδατοκαλλιέργεια.

Σύμφωνα με τα παραπάνω για να δημιουργηθεί και να λειτουργήσει και να παράγει μια αγροτική εκμετάλλευση πρέπει να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

1. Να υπάρχουν οι συντελεστές παραγωγής έδαφος, εργασία, κεφάλαιο, με όλες τις μορφές τους. Οι συντελεστές αυτοί μπορεί να είναι ιδιόκτητοι ή και ξένοι.
2. Να υπάρχει σχέδιο παραγωγής και σύνθεση των κλάδων παραγωγής. **Κλάδος παραγωγής** είναι αυτοτελής μονάδα παραγωγής που παράγει ένα προϊόν στα πλαίσια της αγροτικής εκμετάλλευσης.
3. Να υπάρχουν στόχοι και σκοποί για τη λειτουργία της.

Από την σκοπιά της επιστημονικής θεώρησης και για τη μελέτη αυτής ως αντικείμενο της αγροτικής οικονομίας, **Αγροτική Εκμετάλλευση** είναι ο χώρος που συνδυάζονται τεχνικά οι συντελεστές παραγωγής κάτω από αυτόνομη διεύθυνση, με σκοπό την παραγωγή προϊόντων μέσα στα πλαίσια των κλάδων της γεωργικής και κτηνοτροφικής δραστηριότητας. Παράλληλα, μια παρεμφερής και σχεδόν συνώνυμη έννοια, η **Αγροτική Επιχείρηση** είναι μια αυθύπαρκτος και αυτοτελής οικονομική μονάδα² η οποία χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα κάλυψης των αναγκών της, την ανάληψη κινδύνων, την οργάνωση, την περιουσιακή αυτοτέλεια και την επιδίωξη κέρδους.

Η επιχείρηση και η εκμετάλλευση έχουν κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα,

² Ο συστηματικός συνδυασμός των συντελεστών παραγωγής που αποβλέπει στη κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών καλείται **Οικονομική μονάδα**. Ονομάζουμε τις μονάδες οικονομικές όχι μόνο γιατί επιδιώκουν το χρηματικό κέρδος αλλά γιατί εφαρμόζουν την οικονομική αρχή. Η οικονομική αρχή εφαρμόζεται:

- α) είτε γιατί με ορισμένα μέσα επιδιώκεται το μεγαλύτερο αποτέλεσμα,
- β) είτε ορισμένο αποτέλεσμα επιδιώκεται με τις μικρότερες θυσίες, και
- γ) είτε όταν με τα λιγότερα μέσα επιδιώκεται το μεγαλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Οι οικονομικές μονάδες διακρίνονται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

1. Ανάλογα με τον φορέα, σε **Ιδιωτικές, Δημόσιες** και **Μικτές**.
2. Ανάλογα της διάρθρωσης της περιουσίας τους σε **Στατικές και Δυναμικές**.
3. Ανάλογα με το μέγεθός τους σε **Μεγάλες, Μεσαίες, και Μικρές**.
4. Ανάλογα με τη δράση τους σε **Καταναλωτικές και Παραγωγικές**.

Οι παραγωγικές ανάλογα με το σκοπό υποδιαιρούνται: Σε **Εξισωτικές**, αυτές, δηλαδή, που επιδιώκουν μόνο την εξίσωση των εσόδων με τα έξοδα (ΝΠΙΔΔ), σε **Κτητικές ή Προσαυξητικές**, δηλαδή, οι μονάδες που πραγματοποιούν πλεόνασμα εσόδων έναντι των εσόδων αλλά το πλεόνασμα το διαθέτουν για την αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση του σκοπού τους (Συνεταιρισμοί), σε **Ποριστικές** δηλαδή, οι οικονομικές μονάδες που έχουν κύριο σκοπό το κέρδος (Ιδιωτικές επιχειρήσεις).

όπως, και οι δύο συνδυάζουν και κινητοποιούν τους συντελεστές παραγωγής με σκοπό την παραγωγή αγροτικών προϊόντων και οι δυο οργανώνονται και λειτουργούν κάτω από αυτόνομη διεύθυνση. Έχουν όμως σημαντικές διαφορές οι κυριότερες από τις οποίες είναι:

Η αγροτική επιχείρηση είναι παραγωγική μονάδα οικονομικής οργάνωσης, επιδιώκει δηλαδή η σχέση των παραγωγικών δαπανών και παραγομένων προϊόντων να είναι η άριστη και το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος. Χρησιμοποιεί μεγάλες ποσότητες συντελεστών παραγωγής, λειτουργεί συνήθως με μεγάλο βαθμό εξειδίκευσης και τις περισσότερες των περιπτώσεων παράγει αποκλειστικά για την αγορά.

Η αγροτική εκμετάλλευση είναι παραγωγική μονάδα τεχνικής οργάνωσης, δηλαδή επιδιώκει την παραγωγή περισσότερων προϊόντων ανά μονάδα παραγωγικού συντελεστού για την μεγιστοποίηση της ακαθάριστης προσόδου, χρησιμοποιεί περιορισμένες ποσότητες συντελεστών παραγωγής καλύπτει τις ανάγκες της σε ανθρώπινη εργασία από τα μέλη της αγροτικής οικογένειας ή με μικρές ποσότητες πληρωμένης εργασίας στις περιόδους αιχμής, παράγει μεν προϊόντα για την αγορά αλλά παράλληλα παράγει προϊόντα και για αυτοκατανάλωση, είναι λιγότερο εξειδικευμένη στην παραγωγική δομή της.

Στη πράξη δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός των δυο εννοιών γιατί οι σημερινή αγροτική παραγωγή αφορά κυρίως προϊόντα που προορίζονται για την αγορά και ελάχιστα για αυτοκατανάλωση, παράγονται με κανόνες της οικονομίας και ο συνδυασμός των συντελεστών παραγωγής και στις δύο μορφές, επιδιώκεται να είναι ο καλύτερος δυνατός. Πρέπει να τονισθεί, αυτό και από τα παραπάνω γίνεται σαφές, ότι η αγροτική εκμετάλλευση φαίνεται να είναι αποκλειστικά παραγωγός πρωτογενών αγροτικών προϊόντων ενώ η αγροτική επιχείρηση αναλαμβάνει και άλλες δραστηριότητες, πέραν της παραγωγής πρωτογενών αγροτικών προϊόντων.

Πιο συγκεκριμένα, οι σύγχρονες αγροτικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται και στους τρεις τομείς παραγωγής. Έτσι, μπορεί να είναι:

Επιχειρήσεις που παράγουν γεωργικά προϊόντα φυτικής ή ζωικής προέλευσης (σιτηρά, βαμβάκι, ελιές, γάλα, κρέας κτλ.) και ανήκουν στον πρωτογενή τομέα, Επιχειρήσεις που αξιοποιούν, μεταποιούν, τυποποιούν και συσκευάζουν τα αγροτικά προϊόντα που προέρχονται από τον πρωτογενή τομέα (επιχειρήσεις ελαιοποίησης, επιχειρήσεις επεξεργασίας γάλακτος, επιχειρήσεις χυμών, επιχειρήσεις επεξεργασίας κρέατος κτλ.).

Επιχειρήσεις που ασκούν εμπορικές δραστηριότητες, εμπορεύονται δηλαδή τα αγροτικά προϊόντα που παράγουν είτε τα τελικά προϊόντα των δύο παραπάνω κατηγοριών αγροτικών επιχειρήσεων (επιχειρήσεις εμπορίας φρούτων και

λαχανικών, επιχειρήσεις εμπορίας σιτηρών και αλεύρων, εμπορία κρεάτων κτλ.).

Άμεσα συνδεδεμένες με την αγροτική παραγωγή, αλλά χωρίς να έχουν αντικείμενο την παραγωγή αγροτικών προϊόντων, είναι και οι βοηθητικές ή οι υποστηρικτικές επιχειρήσεις και μπορούν κατά ένα έμμεσο τρόπο να χαρακτηρισθούν αγροτικές επιχειρήσεις. Τέτοιες επιχειρήσεις μπορεί να είναι:

- Οι Επιχειρήσεις παραγωγής κα εμπορίας αγροτικών εφοδίων τα οποία χαρακτηρίζονται και ως βιομηχανικές εισροές όπως είναι, τα λιπάσματα, φυτοφάρμακα, ζωοτροφές κτλ.).
- Οι Επιχειρήσεις υποστηρικτικές της αγροτικής παραγωγής οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες όπως γεωτεχνικές συμβουλές, κτηνιατρική υποστήριξη, μεταφορά των αγροτικών προϊόντων κτλ.

Με την παραπάνω κατάταξη γίνεται αντιληπτό ότι οι αγροτικές επιχειρήσεις συναντώνται και στους τρεις τομείς της παραγωγής. Οι αγροτικές επιχειρήσεις παράγουν πρωτογενή προϊόντα (πρωτογενής παραγωγή), τα οποία μεταποιούνται από μεταποιητικές αγροτικές επιχειρήσεις (δευτερογενής τομέας) σε τελικά προϊόντα και κατόπιν οι επιχειρήσεις εμπορίας και μεταφοράς των τελικών προϊόντων (τριτογενής τομέας) μεταφέρουν τα προϊόντα στην αγορά και στον καταναλωτή.

Η διασύνδεση των αγροτικών επιχειρήσεων με ομοειδής ή παρεμφερείς επιχειρήσεις όπως παρουσιάστηκε με συντομία, είναι μεγάλη και πολύπλοκη. Και αυτό γιατί ο αγροτικός τομέας είναι ο παραγωγός των τροφίμων, τα οποία υφίστανται πολλές και πολύμορφες επεξεργασίες μέχρι που να φθάσουν στον τόπο κατανάλωσης.

Για την αγροτική οικονομία ως επιστήμη μεγάλη σημασία έχουν οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις και οι αγροτικές επιχειρήσεις που ασχολούνται με την πρωτογενή παραγωγή. Με την παραγωγή δηλαδή προϊόντων που προκύπτουν στο πρώτο στάδιο της παραγωγής και αυτές είναι οι επιχειρήσεις το αντικείμενο μελέτης της αγροτικής οικονομίας. Με τις άλλες μορφές των επιχειρήσεων που αναφέρθηκαν παραπάνω ασχολείται η επιχειρησιακή οικονομία.

3.2 Διάκριση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων

Οι διακρίσεις των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι πολλές στον ελληνικό αγροτικό χώρο. Και αυτό το γεγονός δεν είναι τυχαίο. Οφείλεται στη γεωγραφική θέση της χώρας μας, δηλαδή στην εύκρατη ζώνη όπου ευδοκούν πολλά είδη

φυτών και εκτρεφόμενων ειδών ζώων. Έτσι η πρώτη μεγάλη κατάταξη μπορεί να είναι με βάση την γενική κατεύθυνση παραγωγής:

➤ Αγροτικές εκμεταλλεύσεις **φυτικής παραγωγής ή γεωργικές εκμεταλλεύσεις**, στις οποίες η κύρια και αποκλειστική κατεύθυνση παραγωγής είναι η καλλιέργεια της γης, η καλλιέργεια φυτικών ειδών για την παραγωγή προϊόντων. Στις εκμεταλλεύσεις αυτές λείπει παντελώς η εκτροφή ζώων τουλάχιστον για την παραγωγή προϊόντων.

Οι εκμεταλλεύσεις **φυτικής παραγωγής** καλλιεργούν και παράγουν αγροτικά προϊόντα με ένα οργανωμένο σχέδιο παραγωγής που περιλαμβάνει είτε εκτατικές καλλιέργειες (σιτηρά βαμβάκι, καπνός κ.λπ.) όταν είναι διαθέσιμες αγροτικές εκτάσεις εδάφους ή η εκμετάλλευση περιλαμβάνει δυναμικές καλλιέργειες με μεγάλη συμμετοχή του χρηματικού και πάγιου κεφαλαίου (παραγωγή φρούτων και λαχανικών, χρήση θερμοκηπίων, κ.λπ.), μεγάλη ποσότητα εργασίας και μικρή έκταση εδάφους. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές χαρακτηρίζονται **εντατικές**.

➤ Αγροτικές εκμεταλλεύσεις **ζωικής παραγωγής ή κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις** στις οποίες η κύρια και αποκλειστική κατεύθυνση παραγωγής είναι η εκτροφή ενός ή περισσότερων ειδών ζώων για την παραγωγή ζωικών προϊόντων (γάλα, κρέας, αυγά, κ.τ.λ.). Και στην περίπτωση αυτή δημιουργούνται άλλες δύο μορφές αγροτικών εκμεταλλεύσεων ζωικής παραγωγής.

➤ Η πρώτη είναι η **εκτατική εκτροφή** με κύριο χαρακτηριστικό τη διατροφή των ζώων με τη μορφή φυσικής βόσκησης (αγελαδοτροφία, προβατοτροφία, αιγοτροφία) εφ' όσον είναι διαθέσιμες εκτάσεις βόσκησης είτε ιδιοκτήτες είτε δημόσιες. Η εκτροφή αυτή είναι η πιο συνηθισμένη στην Ελλάδα, ιδίως για την προβατοτροφία και την αιγοτροφία. Κύρια πλεονεκτήματα αυτής της μορφής εκτροφής είναι, η μείωση του κόστους διατροφής, η μείωση του κόστους περιποίησης των ζώων και η σημαντική βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων.

Η δεύτερη μορφή είναι η **σταβλισμένη ή ελεγχόμενη εκτροφή** με κύριο χαρακτηριστικό το στάβλισμα των εκτρεφόμενων ζώων και διατροφή αυτών με έτοιμες ζωτροφές είτε από άλλες πηγές. Τέτοιες εκτροφές είναι τα βουστάσια των αγελάδων γαλακτοπαραγωγής, οι σύγχρονες σταβλισμένες εκτροφές προβατοτροφίας και αιγοτροφίας, τα χοιροστάσια, τα πτηνοτροφεία, κονικλοτροφεία. Επίσης, στην κατηγορία αυτή των ελεγχόμενων εκτροφών υπάγονται και οι κάθε μορφής υδατοκαλλιεργειών ιχθύων και οστρακοειδών. Τα ζώα στην προκειμένη περίπτωση ζουν και παράγουν σταβλισμένα, έχουν τον πλήρη έλεγχο του

επιχειρηματία ως προς την διατροφή, την παραγωγή και την περιποίηση που αποτελεί και το βασικό πλεονέκτημα της συγκεκριμένης εκτροφής. Παρουσιάζει όμως και πολλά μειονεκτήματα, όπως το μεγάλο κόστος διατροφής και φροντίδας των ζώων, η μη φυσικές συνθήκες διαβίωσης των ζώων κ.λπ.

Μικτές αγροτικές εκμεταλλεύσεις οι οποίες ασχολούνται με την καλλιέργεια φυτικών ειδών, ενώ παράλληλα εκτρέφουν και ζωικά είδη για την παραγωγή ζωοκομικών προϊόντων. Οι περισσότερες εκμεταλλεύσεις οικογενειακής μορφής³ έχουν χαρακτήρα μικτό. Στις εκμεταλλεύσεις αυτές συνδυάζονται και σχεδιάζονται έτσι ώστε η μία μορφή να υποστηρίζει την άλλη, να αξιοποιείται η διαθέσιμη εργασία όσο το δυνατό καλύτερα, να αξιοποιούνται τα προϊόντα (ζωοτροφές) και τα υποπροϊόντα των φυτικών καλλιεργειών στην εκτροφή των ζώων ενώ παράλληλα να χρησιμοποιούνται τα παραπροϊόντα της ζωικής παραγωγής στην βελτίωση των φυτικών καλλιεργειών. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές παρουσιάζουν πολλά και σημαντικά πλεονεκτήματα.

Πρώτον, επιτρέπουν στον επιχειρηματία αγρότη να σχεδιάζει και να αξιοποιεί τη διαθέσιμη εργασία στην εκμετάλλευσή του καθ' όλη τη διάρκεια του έτους αφού η ζωική παραγωγή απαιτεί συνεχή προσφορά ανθρώπινης εργασίας.

Δεύτερον, αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο μέρος των προϊόντων φυτικής παραγωγής ως ζωοτροφές, μετατρέποντας έτσι τα φθηνά φυτικά προϊόντα σε προϊόντα ζωικής προέλευσης μεγάλης αξίας.

Τρίτο, διατηρείται στην αγροτική εκμετάλλευση εναλλακτική πηγή εισοδήματος είτε από τη φυτική παραγωγή, είτε από τη ζωική παραγωγή σε ειδικές περιπτώσεις αποτυχίας της μιας εκ των δύο.

Από τις παραπάνω μορφές των αγροτικών εκμεταλλεύσεων μπορεί να διακριθούν και άλλες μορφές οι οποίες προκύπτουν από την εξειδίκευση της παραγωγής με την οποία ασχολούνται, με το πλήθος των καλλιεργειών ή το πλήθος των εκτροφών. Με αυτή την έννοια προκύπτουν οι παρακάτω διακριτές μορφές αγροτικών εκμεταλλεύσεων ή επιχειρήσεων:

1) **Μονοκαλλιεργητικές αγροτικές εκμεταλλεύσεις** όταν ασχολούνται με την παραγωγή ενός μόνο προϊόντος δηλαδή έχουν μόνο ένα **κλάδο παραγωγής**. Η ίδια ακριβώς περίπτωση ισχύει και για τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις ζωικής παραγωγής όταν εκτρέφουν ένα μόνο είδος ζώου π.χ. αγελαδοτροφία, προβατοτροφία, κ.λπ.

Οι παραπάνω αναφερθείσες αγροτικές εκμεταλλεύσεις παρουσιάζουν και θετικά σημεία ως πλεονεκτήματα και αρνητικά σημεία. Τα πλεονεκτήματα συνή-

³ Γίνεται λόγος παρακάτω.

θως προκύπτουν από την εξειδίκευση του παραγωγού στη συγκεκριμένη καλλιέργεια, ή εκτροφή, από την συσσώρευση εμπειρίας σε τεχνικά θέματα και σε θέματα οικονομικής διαχείρισης του προϊόντος.

Στα αρνητικά αυτής της περίπτωσης μπορούν να αναφερθούν η αβεβαιότητα εξασφάλισης εισοδήματος σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών ή σε περιπτώσεις δραματικών αλλαγών στις συνθήκες αγοράς των προϊόντων.

2) Οι **πολυκαλλιεργητικές αγροτικές εκμεταλλεύσεις** είναι οι περιπτώσεις όπου σε μια εκμετάλλευση καλλιεργούνται πολλά είδη, πολλοί κλάδοι παραγωγής. Η μορφή αυτή της εκμετάλλευσης συναντάται πιο συχνά στον ελληνικό αγροτικό χώρο. Οι λόγοι είναι σημαντικοί και δικαιολογούν την επιλογή αυτής της μορφής:

Ζώνε κινδύνου
 Πρώτον, η σύνθεση των καλλιεργειών σε μια αγροτική εκμετάλλευση είναι επιλογή του επιχειρηματία και προκύπτει από τους διαθέσιμους συντελεστές παραγωγής, από τη δυνατότητα εξυπηρέτησης αυτών των κλάδων παραγωγής με ίδια ή και ξένα μέσα.

Δεύτερον, η επιλογή πολλών κλάδων παραγωγής μειώνει την αβεβαιότητα εισοδήματος από φυσικούς και μη κινδύνους.

Τρίτον οι κλάδοι παραγωγής που επιλέγονται συνήθως αποτελούν και σχέδιο παραγωγής το οποίο αξιοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την εδαφική έκταση της εκμετάλλευσης καθώς επίσης απορροφά ομαλά την διαθέσιμη αγροτική εργασία αφού κάθε κλάδος παραγωγής παρουσιάζει διαφορετική περίοδο αιχμής απαιτούμενης εργασίας.

Πολλές φορές στις παραπάνω αγροτικές εκμεταλλεύσεις στις οποίες περιλαμβάνονται πολλοί κλάδοι παραγωγής, ένας κλάδος υπερτερεί σε μέγεθος και πολλές φορές καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της δραστηριότητας της εκμετάλλευσης. Τότε δημιουργείται ένας νέος τύπος εκμετάλλευσης που παίρνει το όνομα του κλάδου παραγωγής με τη μεγαλύτερη συμμετοχή. Έτσι μια εκμετάλλευση μπορεί να χαρακτηριστεί "**σιτοπαραγωγικός τύπος**" εάν η σιτοκαλλιέργεια κυριαρχεί στη δραστηριότητά της.

Οι εκμεταλλεύσεις ζωικής παραγωγής συνήθως εμφανίζονται με τη μορφή της εκτροφής ενός μόνο είδους ζώου και ιδιαίτερα στις αγροτικές επιχειρήσεις αυτή η μορφή είναι ο κανόνας. Η επιλογή αυτή είναι σκόπιμη γιατί κάθε ζώο έχει ιδιαιτερότητες στην εκτροφή του όπως, αγελαδοτροφία, προβατοτροφία αιγοτροφία, χοιροτροφία, πτηνοτροφία. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις και ιδίως στις υδατοεκτροφές που σε μία εκμετάλλευση μπορεί να υπάρχουν πολλοί κλάδοι παραγωγής όπως εκτροφή διαφόρων ειδών ψαριών και οστρακοειδών.

3.3 Κατηγορίες αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα

Η δομή των αγροτικών εκμεταλλεύσεων που παράγουν πρωτογενή αγροτικά προϊόντα στην Ελλάδα παρουσιάζει μια σταθερότητα εδώ και πολλά χρόνια, χωρίς ουσιαστικές μεταβολές στα βασικά τους στοιχεία (μέγεθος, σκοποί, σύνθεση παραγωγής, κ.λπ.). Μόνο τις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζεται μια σημαντική τάση μεταβολής κυρίως ως προς τον τρόπο λειτουργίας και ως προς τον τρόπο παραγωγής. Αυτό όμως δεν επηρεάζει σημαντικά την κατάταξη των παραγωγικών μονάδων σε κατηγορίες. Για να γίνει μια κατάταξη των ελληνικών αγροτικών παραγωγικών μονάδων χρησιμοποιούνται διάφορα κριτήρια όπως η προέλευση των συντελεστών παραγωγής, η κατεύθυνση της παραγωγής η οργάνωση της παραγωγής κ.ά.

Έτσι μπορούν να διακριθούν 4 κατηγορίες αγροτικών παραγωγικών μονάδων - εκμεταλλεύσεων:

- α) Η οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση.
- β) Η οικογενειακή αγροτική επιχείρηση.
- γ) Η αγροτική επιχείρηση.
- δ) Η ομαδική αγροτική επιχείρηση.

Ανεξάρτητα από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω στον αγροτικό τομέα της Ελλάδος έχει επικρατήσει ο όρος “Αγροτική Εκμετάλλευση” για όλες τις παραγωγικές αγροτικές μονάδες και ιδιαίτερα ο όρος “Οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση”.

Οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση ορίζεται ως μια εκμετάλλευση, στην οποία όλοι οι συντελεστές παραγωγής ανήκουν στην αγροτική οικογένεια, όλη η διαχείριση ασκείται από την γεωργική οικογένεια, κυρίως από τον αρχηγό της οικογένειας, και σχεδόν όλη η απαιτούμενη ανθρώπινη εργασία προσφέρεται από την ίδια την οικογένεια (από τον αρχηγό και τα μέλη της).

Η οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση μπορεί να είναι είτε φυτικής είτε ζωικής είτε μικτής παραγωγής εκμετάλλευση, μονοκαλλιεργητική ή πολυκαλλιεργητική με ανάλογη μορφή και στη ζωική παραγωγή όπως περιγράφονται παραπάνω οι μορφές αγροτικών εκμεταλλεύσεων ή επιχειρήσεων.

Η κατηγορία αυτή των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι η πιο διαδεδομένη μορφή στην Ελλάδα. Οι αγρότες έχουν περιορισμένους διαθέσιμους συντελεστές παραγωγής και προσπαθούν να εξασφαλίσουν εργασία και εισόδημα για όλα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας. Όλα τα μέσα παραγωγής είναι συνήθως ιδιοκτησία της οικογενειακής εκμετάλλευσης και η παραγωγή προορίζεται και για την αγορά αλλά και για αυτοκατανάλωση. Η τεχνική της παραγωγής και οι

γνώσεις του παραγωγού προέρχονται κυρίως από συσσωρευμένη εμπειρία και ο βαθμός εξειδίκευσης είναι περιορισμένος. Η διάχυση και η χρήση της νέας τεχνολογίας είναι πολύ αργή. Η κατηγορία αυτών των εκμεταλλεύσεων έχουν προορισμένη δυνατότητα ανάπτυξης, τα οικονομικά αποτελέσματα είναι μικρά και το σημαντικότερο παράγουν προϊόντα υψηλού κόστους.

Η αγροτική οικογενειακή επιχείρηση μπορεί να οριστεί όπως ακριβώς και η αγροτική οικογενειακή εκμετάλλευση με τα ίδια χαρακτηριστικά εκτός από αυτά που αφορούν την οργάνωση η οποία τίθεται σε επιστημονικές βάσεις, χρησιμοποιούνται μέθοδοι παραγωγής με χρήση νέας τεχνολογίας, ο όγκος της παραγωγής είναι αξιόλογος και προορίζεται κυρίως για την αγορά.

Όπως όλες οι αγροτικές επιχειρήσεις μπορεί να έχουν όλες τις δυνατές μορφές που αναφέρθηκα παραπάνω.

Η κατηγορία των αγροτικών επιχειρήσεων αφορά επιχειρήσεις πρωτογενούς παραγωγής με κύριο χαρακτηριστικό την εξειδίκευση και το μεγάλο μέγεθος. Ο σχεδιασμός της παραγωγής είτε είναι φυτικής παραγωγής είτε ζωικής, σχεδιάζεται με επιστημονικά δεδομένα στην οποία εφαρμόζονται κανόνες της οικονομίας. Οι συντελεστές παραγωγής αποτελούν σημαντικό στοιχείο της κεφαλαιακής συγκρότησης τους και έτσι την καθιστούν ανεξάρτητη από τον επιχειρηματία. Δηλαδή, η λειτουργία των επιχειρήσεων αγροτικής παραγωγής όπως και όλων των αστικών επιχειρήσεων, διέπεται από ένα συγκεκριμένο νομικό καθεστώς. Ανάλογα με τη νομική μορφή που εμφανίζονται οι ιδιωτικές επιχειρήσεις διακρίνονται σε ατομικές επιχειρήσεις, προσωπικές εταιρείες, κεφαλαιούχες εταιρείες και συνεταιρισμούς.

α) Η ατομική επιχείρηση είναι η απλούστερη νομική μορφή επιχείρησης και ταυτίζεται απόλυτα με το πρόσωπο του επιχειρηματία. Ο επιχειρηματίας είναι ο κύριος χρηματοδότης της επιχείρησης, είναι ιδιοκτήτης και κατευθύνει μόνος όλες τις εργασίες και τις δραστηριότητες της επιχείρησης. Ευθύνεται απέναντι σε τρίτους απεριόριστα με ολόκληρη την επιχειρησιακή και ατομική περιουσία και φυσικά είναι ο μόνος αποδέκτης των κερδών της επιχείρησης.

Τα πλεονεκτήματα της ατομικής επιχείρησης είναι: η ευελιξία στη λειτουργία και στις αποφάσεις. Ο επιχειρηματίας παραγωγός αγροτικών προϊόντων αποφασίζει για τις προμήθειες και για την παραγωγή καθώς επίσης και για τη διάθεση των προϊόντων. Τα μειονεκτήματά της είναι η μικρή σχετικά οικονομική δύναμη και οι κίνδυνοι για ολόκληρη την περιουσία του επιχειρηματία σε περίπτωση αποτυχίας.

β) Οι προσωπικές επιχειρήσεις είναι εταιρείες που συγκροτούνται από ορισμένα πρόσωπα τα οποία συμφωνούν να συνεργασθούν και να δημιουργήσουν παραγωγικές επιχειρήσεις. Οι προσωπικές εταιρείες μπορούν να διακριθούν σε

δύο υποκατηγορίες ανάλογα με τη σχέση των εταίρων προς την επιχείρηση:

1. Σε ομόρρυθμες εταιρείες
2. Σε ετερόρρυθμες εταιρείες.

1. **Ομόρρυθμη εταιρεία (ΟΕ)** είναι μια επιχείρηση στην οποία υπάρχουν δύο ή περισσότεροι χρηματοδότες - εταίροι και ασκούν την διοίκηση της επιχείρησης με κοινή επωνυμία. Τα πρόσωπα αυτά ευθύνονται προσωπικά, απεριόριστα και εις ολόκληρο για όλες τις υποχρεώσεις της εταιρείας. Δηλαδή, κάθε εταίρος ευθύνεται σε ολόκληρο για κάθε υποχρέωση της εταιρείας και όχι διαιρετικά ανάλογα με το μερίδιό του ή εξ ίσου με τους άλλους εταίρους.

Η ομόρρυθμη εταιρεία πλεονεκτεί έναντι της ατομικής επιχείρησης στα εξής θέματα:

- Στη δυνατότητα εξεύρεσης μεγαλύτερων κεφαλαίων
- Στον καλύτερο συνδυασμό και συντονισμό προσόντων και ικανοτήτων στα πλαίσια μιας πολύπλοκης ανταγωνιστικής οικονομίας.
- Μεγαλύτερη δύναμη στην αγορά.

2. **Ετερόρρυθμη εταιρεία (ΕΕ)** είναι η επιχείρηση στην οποία οι χρηματοδότες-εταίροι χωρίζονται σε δυο κατηγορίες:

- Στους εταίρους που ευθύνονται προσωπικά, απεριόριστα και εις ολόκληρο για τις υποχρεώσεις της επιχείρησης και ονομάζονται ομόρρυθμοι εταίροι.
- Στους εταίρους που ευθύνονται μέχρι του ποσού της συμβολής τους στα κεφάλαια της εταιρείας και ονομάζονται ετερόρρυθμοι εταίροι.

Στην ετερόρρυθμη εταιρεία τη διοίκηση ασκούν μόνο οι ομόρρυθμοι εταίροι.

γ) Οι **κεφαλαιούχες επιχειρήσεις** είναι εταιρείες στις οποίες κυριαρχεί η συσσώρευση κεφαλαίου από διάφορες πηγές. Αυτές μπορούν να διακριθούν σε ανώνυμες εταιρείες και σε εταιρείες περιορισμένης ευθύνης.

1. **Οι Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε.)** είναι κεφαλαιουχικές εταιρείες, των οποίων τα κεφάλαια είναι διαιρεμένα σε μετοχές. Το νομικό της πλαίσιο διαμορφώθηκε από τον κωδικοποιημένο νόμο 2121/1920 "Περί Ανωνύμων Εταιριών", που αποτέλεσε και το επιμέρους "Δίκαιο της Α.Ε.". Σύμφωνα με το Εμπορικό Δίκαιο η Α.Ε. είναι πάντα εμπορική εταιρεία ακόμα και όταν δεν ασκεί εμπορία.

2. **Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ)** είναι εκείνη η επιχείρηση στην οποία τα κεφάλαιά της δεν διαιρούνται σε μετοχές αλλά σε "μερίδες συμμετοχής". Κάθε μία αποτελείται από εταιρικά μερίδια, από τα οποία το καθένα δεν μπορεί να είναι μικρότερο των 30€.

Οι μερίδες δεν κυκλοφορούν στο χρηματιστήριο και η μεταβίβασή τους σε τρίτους γίνεται κατόπιν συμφωνίας των εταίρων. Οι εταίροι ευθύνονται μέχρι

του ποσού της εισφοράς τους και οι οφειλές της εταιρείας εξοφλούνται μόνο σε βάρος της περιουσίας της εταιρείας.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης είναι τα παρακάτω:

1. Συγκεκριμένοι όροι δημοσιότητας κατά την ίδρυσή της αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής της
2. Η ορισμένη διάρκειά της (αν και η παράλειψη αναγραφής της διάρκειας δεν αποτελεί λόγο ακυρότητας της εταιρείας)
3. Η περιορισμένη ευθύνη των εταίρων
4. Η λήψη αποφάσεων κατά πλειοψηφία πλέον του μισού του όλου αριθμού των εταίρων, που εκπροσωπούν πλέον του μισού του όλου εταιρικού κεφαλαίου
5. Η ύπαρξη δύο οργάνων, της Γενικής Συνέλευσης των εταίρων και του διαχειριστή ή διαχειριστών.

Στην Ελλάδα κεφαλαιούχες επιχειρήσεις παραγωγής πρωτογενών αγροτικών προϊόντων είναι σπάνιες.

δ) Η **ομαδική αγροτική επιχείρηση** είναι μορφή επιχείρησης της οποίας τα περιουσιακά της στοιχεία, τα μέσα παραγωγής, ανήκουν σε ομάδα παραγωγών ή σε συνεταιρισμό ή διατίθενται για χρήση στην ομάδα και η διαδικασία της παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων διευθύνονται από ομαδικό όργανο.

Η ομαδική αγροτική επιχείρηση μπορεί να είναι είτε γεωργική είτε κτηνοτροφική είτε μικτή. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι το σχετικώς μεγάλο μέγεθος και η υποδειγματική λειτουργία της λόγω της εφαρμογής επιστημονικών κανόνων.

Η μορφή αυτή της επιχείρησης δεν συναντάται συχνά τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα λόγω της μείωσης των δραστηριοτήτων των συνεταιρισμών. Η ομαδική αγροτική επιχείρηση αν και παρουσιάζει πολλά και σημαντικά πλεονεκτήματα, εντούτοις εγκαταλείφθηκε η χρήση της από τους παραγωγούς.

3.4 Το μέγεθος αγροτικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα

Το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης είναι ένα σημαντικό στοιχείο μέτρησης της μεταβολής της δομής της αγροτικής παραγωγής. Αυτό μπορεί να μετρηθεί με πολλούς τρόπους. Όλοι οι τρόποι μέτρησης έχουν σαν βάση ένα ευκόλως μετρίσιμο μέγεθος όπως είναι η γεωργική έκταση, το επενδυμένο κεφάλαιο, ο όγκος της παραγωγής και άλλα. Όμως, στις περισσότερες χώρες αλλά και στη χώρα μας η βάση μέτρησης του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων

είναι η έκταση του εδάφους την οποία πραγματικά καλλιεργούν και όχι αυτή που κατέχουν. Η αύξηση του μεγέθους συνεπάγεται αύξηση της παραγωγής ανά εκμετάλλευση και μείωση του ανά μονάδα κόστους, σύμφωνα με τη θεωρία των οικονομιών λόγω μεγέθους.

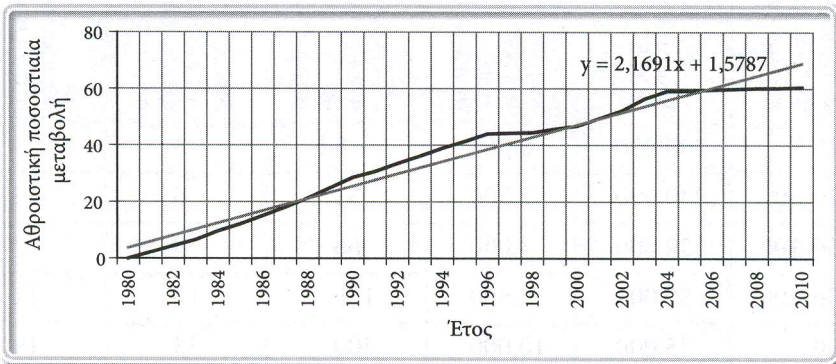
Στο πεδίο της έρευνας όμως ο καθορισμός του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων πολλές φορές βασίστηκε κυρίως στον όγκο της παραγωγής και στο μέγεθος της ικανότητας παραγωγής της εκμετάλλευσης, που περιλαμβάνει την έκταση, το επενδυμένο κεφάλαιο ή τον αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων. Με αυτόν τον τρόπο μέτρησης του μεγέθους παραλείπονται σημαντικά στοιχεία όπως βιολογικά, χημικές και τεχνικές τεχνολογίες, για τον καθορισμό του κόστους και την διαβάθμισή του ανάλογα με το μέγεθος.

Το μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικό και πολύπλοκο πρόβλημα για τον καθορισμό του.

Για τις εκμεταλλεύσεις φυτικής παραγωγής η πιο συνηθισμένη βάση για τον καθορισμό του μεγέθους είναι η διαθέσιμη αγροτική έκταση εδάφους χωρίς αυτό να είναι απόλυτο ή η πιο ασφαλής.

Η συνολική έκταση της γεωργικής γης στην Ελλάδα ανέρχεται, περίπου, στα 44 εκατομμύρια στρέμματα, δηλαδή περίπου το 31% της συνολικής έκτασης της χώρας. Η Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (ΧΓΕ), η οποία διακρίνεται από τη συνολική γεωργική γη ως προς το ότι βρίσκεται σε ενεργή χρήση κατά το χρονικό διάστημα της στατιστικής καταγραφής, φτάνει τα 4,1 εκ. εκτάρια.

Για τη χρονική περίοδο 1980-2010 το μέσο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην ελληνική γεωργία παρουσίασε μια σημαντική αύξηση όχι όμως αρκετή ώστε να βελτιώσει την οικονομικότητα τους (γράφημα 3.1). Αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής είναι η αύξηση της μέσης έκτασης για τις εκμεταλλεύσεις της χώρας, από 35 στρέμματα, περίπου ανά εκμετάλλευση το 1980, σε 56 στρέμματα

Γράφημα 3.1: Μεταβολή του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων 1980-2010

το 2010. Ακόμη ο μέσος αριθμός των αγροτεμαχίων ανά εκμετάλλευση αυξάνεται από 6 (1980) σε 7 αγροτεμάχια (2010).

Τα παραπάνω μεγέθη της έκτασης ανά εκμετάλλευση θεωρούνται πολύ μικρά για να προκύψει βιώσιμη γεωργική εκμετάλλευση και σε συνδυασμό με το μεγάλο αριθμό αγροτεμαχίων ανά εκμετάλλευση έχει ως αποτέλεσμα να επιδρούν αυξητικά στο κόστος παραγωγής των γεωργικών προϊόντων και να περιορίζουν το επενδυτικό ενδιαφέρον των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και να επηρεάζουν γενικότερα την παραγωγική εξειδίκευση της ελληνικής γεωργίας.

Όταν οι εξελίξεις των εξεταζόμενων διαρθρωτικών χαρακτηριστικών αναλυθούν κατά τάξεις μεγέθους των καλλιεργούμενων εκτάσεων των εκμεταλλεύσεων, παρουσιάζεται μια σημαντική μείωση όσον αφορά τον αριθμό των εκμεταλλεύσεων που καλλιεργούν εκτάσεις από 20-200 στρέμματα. Αντίθετα παρατηρείται περιορισμένη αύξηση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων σ' αυτές που καλλιεργούν αφενός από 0-20 στρέμματα (κυρίως ελαιοκομικές εκμεταλλεύσεις) και αφετέρου πάνω από 200 στρέμματα.

Η μέτρηση και η κατάταξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σύμφωνα με την καλλιεργούμενη έκταση γίνεται συνήθως (και από την Ελληνική Στατιστική Αρχή ΕΛΣΤΑΤ) κατά τάξεις μεγέθους. Η κατάταξη αυτή είναι πλήρως κατατοπιστική και δείχνει ότι το μέσο μέγεθος που παρουσιάστηκε παραπάνω δεν είναι αντιπροσωπευτικό (πίνακας 3.1).

Πίνακας 3.1: Μέτρηση και κατάταξη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με βάση την καλλιεργούμενη έκταση

Κατηγορίες εκμεταλλεύσεων κατά τάξη καλλιεργούμενων εκτάσεων (στρέμματα)	Εκμεταλλεύσεις με ΧΓΕ	Χρησιμοποιούμενη Γεωργική Έκταση (000 στρέμματα)	Μέση έκταση ανά εκμετάλλευση (στρέμματα)	Μέσος αριθμός αγροτεμαχίων ανά εκμετάλλευση	Μέση έκταση ανά αγροτεμάχιο (στρέμματα)
<20	390.000	3.367	8,5	3	3
20-50	240.000	7.500	31	6	5
50-100	120.000	8.000	68	9	7
100-200	55.000	7.500	135	13	11
>200	25.000	10.000	400	23	19

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Σειρά ετών) (Οι αριθμοί του πίνακα είναι μέσοι όροι ετών)

Η παραπάνω μέτρηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι πρόσφορη και εύκολη στη χρήση για εκμεταλλεύσεις που ασχολούνται με εκτατικές καλλιέργειες οπότε είναι φυσικό μια μεγάλη γεωργική εκμετάλλευση, μια εκμετάλλευση που καλλιεργεί μεγάλες εκτάσεις να έχει και μεγαλύτερα οικονομικά αποτελέσματα. Χαρακτηριστικό του μεγέθους και της κατανομής των ελληνικών γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (περίπου 60%) αυτών είναι μέχρι 50 στρέμματα, ενώ αυτές οι εκμεταλλεύσεις χρησιμοποιούν μόνο 11 εκ. στρέμματα ή το 30% περίπου. Ενώ οι εκμεταλλεύσεις άνω των 200 στρεμμάτων που αποτελούν το 2,8% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων χρησιμοποιούν το 27,5% της συνολικής αγροτικής έκτασης. Επομένως, το κριτήριο αυτό της έκτασης του εδάφους, για τη μέτρηση του μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων δεν είναι ασφαλές.

Στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις η μέτρηση του μεγέθους της μπορεί να γίνει με βάση τον αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων.

Στην περίπτωση αυτή ο αριθμός των εκτρεφόμενων ζώων αντανακλά σε όλα τα οικονομικά αποτελέσματα και τυπικά και ουσιαστικά. Δηλαδή, μια κτηνοτροφική μονάδα εκτροφής αγελάδων γαλακτοπαραγωγής 150 ζώων είναι σαφώς μεγαλύτερη από μια άλλη 70 ζώων. Η περίπτωση κατά την οποία τα οικονομικά αποτελέσματα ανά αγελάδα είναι διαφορετικά αυτό οφείλεται και σε άλλους παράγοντες. Το ίδιο συμβαίνει και με κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις άλλων ειδών ζώων.

Επομένως, η μέτρηση του μεγέθους των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων με κριτήριο των αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων θεωρείται σχεδόν ασφαλής.

Μια άλλη βάση για τον καθορισμό και τη μέτρηση του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι το επιτυγχανόμενο οικονομικό αποτέλεσμα. Βεβαίως, όπως θα γίνει λόγος σε άλλο κεφάλαιο τα οικονομικά αποτελέσματα μιας αγροτικής εκμετάλλευσης είναι πολλά και καθένα εκφράζει διαφορετικό μέγεθος.

Κύριο οικονομικό στοιχείο της αγροτικής εκμετάλλευσης που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι το Ακαθάριστο κέρδος⁴.

Σύμφωνα με την υπ' αριθμόν 377/1985 ΕΟΚ απόφαση της Επιτροπής της 7ης Ιουνίου 1985 για τη θέσπιση κοινοτικής τυπολογίας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων ως κοινό οικονομικό μέτρο για τη μέτρηση και τον καθορισμό του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων καθορίστηκε **“το τυπικό ακαθάριστο κέρδος”** (Άρθρο 3).

Ως **“τυπικό ακαθάριστο κέρδος” (ΤΑΚ)** μιας αγροτικής εκμετάλλευσης κα-

⁴ Για το Ακαθάριστο κέρδος θα γίνει λόγος παρακάτω.

θορίστηκε η διαφορά μεταξύ της σταθερής αξίας της παραγωγής και του σταθερού ποσού των ειδικών επιμεριζόμενων δαπανών. Η διαφορά αυτή καθορίζεται για τους διάφορους κλάδους φυτικής και ζωικής παραγωγής σε κάθε περιοχή.

Το συνολικό ΤΑΚ της εκμετάλλευσης αντιστοιχεί με το ποσό των αξιών κάθε κλάδου παραγωγής, πολλαπλασιάζοντας το ΤΑΚ με τον αντίστοιχο αριθμό των μονάδων. Τα ΤΑΚ βασίζονται στο μέσο όρο τιμών που υπολογίζονται ως προς περίοδο αναφοράς που καλύπτει πολλά έτη. Προσαρμίζονται στα σημερινά δεδομένα, έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική εξέλιξη.

Οι ειδικές επιμεριζόμενες δαπάνες ορίζονται κυρίως οι μεταβλητές δαπάνες και οι χρηματικές και είναι οι εξής:

1. Για τους κλάδους φυτικής παραγωγής:

- οι σπόροι προς σπορά και τα φυτά προς φύτευση (που έχουν αγοραστεί ή έχουν παραχθεί στην εκμετάλλευση).
- τα αγορασθέντα λιπάσματα.
- τα προϊόντα προστασίας των καλλιεργειών.
- τα διάφορα ειδικά έξοδα στα οποία περιλαμβάνονται:
  - το νερό για την άρδευση,
  - η θέρμανση,
  - η ξήρανση,
- τα ειδικά έξοδα εμπορίας (π.χ. διαλογή, καθαρισμός, συσκευασία),
- έξοδα μεταποίησης,
- τα ειδικά έξοδα ασφάλισης,
- οι λοιπές ειδικές δαπάνες.

2. Για τους κλάδους ζωικής παραγωγής:

- οι δαπάνες αντικατάστασης των ζώων.
- η διατροφή των ζώων
- οι συμπυκνωμένες τροφές (που έχουν αγοραστεί ή παραχθεί στην εκμετάλλευση),
- χονδροειδείς ζωτροφές.
- τα διάφορα ειδικά έξοδα στα οποία περιλαμβάνονται:
  - τα κτηνιατρικά έξοδα,
  - τα έξοδα λοχείας και τεχνητής γονιμοποίησης,
  - τα έξοδα ελέγχου της απόδοσης και τα συναφή,
  - τα ειδικά έξοδα εμπορίας (π.χ. διαλογή, καθαρισμός, συσκευασία) και έξοδα μεταποίησης,

- τα ειδικά έξοδα ασφάλισης,
- οι λοιπές ειδικές δαπάνες

Δεν συμπεριλαμβάνονται στις ειδικές δαπάνες που πρέπει να αφαιρεθούν, αυτές που αφορούν εργασία, μηχανήματα, κτίρια, καύσιμα, λιπαντικά, επισκευές και απόσβεση μηχανημάτων και υλικού, καθώς και η εργασία τρίτων. Ωστόσο, πρέπει να αφαιρούνται οι δαπάνες εργασίας τρίτων που παρέχονται για φύτευση και εκρίζωση μόνιμων φυτειών και ξήρανση.

Τα ειδικά έξοδα καθορίζονται με βάση τις τιμές παράδοσης στη γεωργική εκμετάλλευση χωρίς ΦΠΑ και αφού αφαιρεθούν οι επιδοτήσεις οι σχετικές με στοιχεία των δαπανών αυτών.

Τα βασικά στοιχεία και η περίοδος αναφοράς για Τυπικά Ακαθάριστα Κέρδη (ΤΑΚ) προσδιορίζονται με βάση τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν παραπάνω. Για το σκοπό αυτό, η συλλογή των βασικών στοιχείων πραγματοποιείται στα κράτη μέλη μέσω της γεωργικής λογιστικής, ειδικών ερευνών ή ερευνών που διεξάγονται με βάση τους κατάλληλους υπολογισμούς για μια περίοδο αναφοράς που καλύπτει τρία χρόνια ή τρεις διαδοχικές περιόδους. Αυτή η περίοδος αναφοράς είναι ενιαία για όλα τα κράτη μέλη και ορίζεται από την Επιτροπή σε συνεννόηση με αυτά.

Για τη μέτρηση και έκφραση των ΤΑΚ χρησιμοποιούνται φυσικές και χρηματικές μονάδες.

- α) Για τα φυτικά προϊόντα τα ΤΑΚ προσδιορίζονται με βάση την έκταση εκφρασμένη σε εκτάρια. Δηλαδή, Τυπικό Ακαθάριστο Κέρδος ανά εκτάριο. Για ειδικές περιπτώσεις όμως λαμβάνεται υπ' όψη και ο αριθμός των επαναλήψεων στην παραγωγή. Για παράδειγμα, για την καλλιέργεια των μανιταριών το ΤΑΚ καθορίζεται με βάση την ακαθάριστη αξία παραγωγής και τις ειδικές δαπάνες για το σύνολο των διαδοχικών συγκομιδών ετησίως και ανά 100 τετραγωνικά μέτρα καλλιεργούμενης επιφάνειας.
- β) Τα ΤΑΚ της ζωικής παραγωγής προσδιορίζονται ανά κεφαλή ζώου, εκτός από τα πουλικά τα οποία υπολογίζονται ανά 100 ζώα και τις μέλισσες οι οποίες υπολογίζονται ανά κυψέλη.

Το οικονομικό μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων προκύπτει με την προσθήκη χρήσης και των χρηματικών μονάδων. Σύμφωνα με την ίδια απόφαση της ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Μονάδα Μεγέθους (ΕΜΜ) αγροτικής εκμετάλλευσης, βασίζεται στην αξία 1000 (ΕCΥ) ευρώ του συνολικού τυπικού ακαθάριστου κέρδους της εκμετάλλευσης. Η αξία αυτή αναπροσαρμόζεται με συντελεστές οι οποίοι επιτρέπουν να ληφθεί υπόψη, σε νομισματικούς όρους, η συνολική αγροοικονομική εξέλιξη στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Οι συ-

ντελεστές αυτοί υπολογίζονται από την Επιτροπή και καθορίζονται μετά από συνεννόηση από τα κράτη μέλη.

Μετά από τα παραπάνω, το οικονομικό μέγεθος μιας εκμετάλλευσης λαμβάνεται διαιρώντας το συνολικό τυπικό ακαθάριστο κέρδος της εκμετάλλευσης με τον αριθμό των ευρώ βάσει του οποίου καθορίστηκε η EMM για την αντίστοιχη περίοδο αναφοράς. Με βάση το οικονομικό μέγεθος οι εκμεταλλεύσεις ταξινομούνται ανά κατηγορίες μεγέθους, τα όρια των οποίων καθορίζονται παρακάτω (πίνακας 3.2).

Πίνακας 3.2: Καθορισμός και κατανομή του οικονομικού μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων

α/α	Κατηγορίες	Όρια σε EMM €
1	I	<2 EMM
2	II	2-4 EMM
3	III	4-6 EMM
4	IV	6-8 EMM
5	V	8-12 EMM
6	VI	12-16 EMM
7	VII	16-40 EMM
8	VIII	40-100 EMM
9	IX	100-250 EMM
10	X	≥250 EMM

Πηγή: ΕΕ 377/1985 ΕΟΚ απόφαση της Επιτροπής

Το οικονομικό μέγεθος όπως φαίνεται στον πίνακα περιλαμβάνει δέκα βαθμίσους και φαίνεται να είναι πιο αντιπροσωπευτικός και ακριβής τρόπος καθορισμού του μεγέθους. Το οικονομικό μέγεθος δείχνει και ως ένα βαθμό την αποτελεσματικότητα των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, καθόσον, ανεξάρτητα με το φυσικό μέγεθος, με τον πάγιο εξοπλισμό, τις δραστηριότητες της εκμετάλλευσης δείχνει το ακαθάριστο κέρδος ανά φυσική μονάδα μέτρησης του μεγέθους. Κατά συνέπεια με αυτή τη έννοια μπορεί τα οικονομικά μεγέθη των εκμεταλλεύσεων να είναι συγκρίσιμα σε ομοειδής κυρίως εκμεταλλεύσεις.

Πέραν των παραπάνω τρόπων καθορισμού του μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, συχνά το μέγεθος καθορίζεται και εμπειρικά, χρησιμοποιώντας ως βάση τα πάγια περιουσιακά στοιχεία, τα επενδυθέντα κεφάλαια, τον όγκο της

παραγωγής και άλλα. Οι τρόποι αυτοί, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις αποδίδουν το πραγματικό μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, εντούτοις παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες, κυρίως ως προς την ακριβή εκτίμηση της αποτελεσματικής χρήσης των διαθέσιμων συντελεστών παραγωγής και όλων των πάγιων περιουσιακών στοιχείων.

3.5 Η οργάνωση αγροτικών εκμεταλλεύσεων

Οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις είναι μονάδες παραγωγής προϊόντων και επομένως για τη σωστή λειτουργία τους χρειάζεται οργάνωση είτε βασιζόμενη στην πείρα είτε σχεδιασμένη με επιστημονικά δεδομένα και οικονομικούς κανόνες. Η οργάνωση αυτή βασίζεται κατ' αρχάς στους διαθέσιμους συντελεστές παραγωγής.

Το έδαφος είναι βασικός συντελεστής παραγωγής και στη φυτική και στη ζωική παραγωγή. Από τα στοιχεία του εδάφους λαμβάνονται υπ' όψη:

- Η **διαθέσιμη έκταση** είτε αυτή είναι ιδιόκτητη είτε αυτή είναι ξένη διαθέσιμη και προσιτή προς ενοικίαση.
- Η **ποιότητα του εδάφους** και η καταλληλότητα για καλλιέργεια. Η ποιότητα προσδιορίζεται συνήθως από τη μηχανική και χημική σύσταση του εδάφους, από τη δυνατότητα άρδευσης, από την κλίση κ.ά.. Η ποιότητα του εδάφους συνήθως καθορίζει και τη χρήση του σε μια εκμετάλλευση καθόσον με την οργάνωση επιδιώκεται η αποδοτικότερη χρήση των συντελεστών παραγωγής.

Η εργασία στην οργάνωση της αγροτικής εκμετάλλευσης κατέχει εξέχουσα θέση. Η διαθέσιμη ίδια (οικογενειακή) εργασία και η προσφορά της στην αγορά εργασίας καθορίζουν τη σύνθεση της παραγωγής σε μια εκμετάλλευση καθόσον λαμβάνεται αφενός μεν η απαιτούμενη εργασία για κάθε καλλιέργεια, αφ' ηταιρου πρέπει να εξασφαλίζεται για κάθε καλλιέργεια την περίοδο της αιχμής. Από τα στοιχεία της εργασίας που προσφέρεται στον αγροτικό τομέα έχουν μεγάλη σημασία τα εξής:

- Η **διαθεσιμότητά** της και η επαρκής ποσότητα κατά τις περιόδους αιχμής των καλλιεργειών.
- Η **εξειδίκευση** της σε διάφορες εργασίες της παραγωγικής διαδικασίας.
- Η **αποδοτικότητά** της ως συντελεστού παραγωγής για την εκμετάλλευση.

Ο συντελεστής κεφάλαιο σε μια αγροτική εκμετάλλευση πρέπει να εξασφαλί-

3.6 Η οργάνωση των κλάδων παραγωγής

Κλάδος παραγωγής στον αγροτικό τομέα είναι μια οικονομική μονάδα παραγωγής αγροτικών προϊόντων, αυτόνομη, με ιδιαιτερότητες στον τρόπο παραγωγής κάθε προϊόντος, είτε αυτός είναι φυτικής παραγωγής είτε ζωικής.

Κάθε κλάδος παραγωγής παράγει ένα προϊόν, ή δύο ή περισσότερα συνδεδεμένα⁶ προϊόντα. Επίσης, απαιτεί συγκεκριμένο εξοπλισμό πάγιων εγκαταστάσεων για την εξυπηρέτηση και ομαλή λειτουργία μέσα στην εκμετάλλευση.

Μια εκμετάλλευση μπορεί να περιλαμβάνει στο σχέδιο παραγωγής ένα κλάδο ή πολλούς κλάδους παραγωγής, ανεξάρτητα εάν είναι φυτικής ή ζωικής παραγωγής.

Η συμμετοχή ενός κλάδου παραγωγής στο σχέδιο παραγωγής μιας αγροτικής εκμετάλλευσης απαιτεί ορισμένες προϋποθέσεις και συγκεκριμένη οργάνωση:

- 1) Ο κλάδος παραγωγής πρέπει να είναι προσιτός στα μέσα που διαθέτει η εκμετάλλευση. Δηλαδή, εάν είναι φυτικής παραγωγής να έχει τη δυνατότητα η εκμετάλλευση να τον συμπεριλάβει στο σχέδιο παραγωγής εάν διαθέτει τα κατάλληλα εδάφη, ποτιστικά ή ξερικά, γόνιμα ή αδιάφορα κ.λπ.. Εάν είναι κλάδος ζωικής παραγωγής θα πρέπει να υπάρχει ο κατάλληλος χώρος για την εγκατάσταση του κλάδου χωρίς να δημιουργεί προβλήματα στον περιβάλλοντα χώρο από τη λειτουργία του.
- 2) Να υπάρχει τουλάχιστον η στοιχειώδης τεχνογνωσία για τη φροντίδα της καλλιέργειας ή της εκτροφής. Ιδιαίτερα όταν οι κλάδοι είναι μεγάλοι απαιτούν όχι μόνο συσσωρευμένη εμπειρία αλλά και επιστημονική εξειδικευμένη στήριξη.
- 3) Η παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων απαιτούν ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως τα ευαίσθητα προϊόντα μέχρι που να πωληθούν στην αγορά.

Η οργάνωση κάθε κλάδου μέσα στην εκμετάλλευση πρέπει να ανταποκρίνεται σε όλες της απαιτήσεις της παραγωγής και μάλιστα η συμμετοχή της στο σχέδιο παραγωγής θεωρείται μία ή μοναδική άριστη επιλογή. Αυτό σημαίνει πως χρειάζεται:

- τεχνική οργάνωση, δηλαδή ικανοποίηση όλων των αναγκών του κλάδου σε τεχνικά μέσα, ύπαρξη πιθανώς ειδικών εγκαταστάσεων, μηχανών και μηχανμάτων που εξυπηρετούν μόνο τον κλάδο.

⁶ Συνδεδεμένα είναι τα προϊόντα στα οποία η παραγωγή του ενός συνοδεύεται υποχρεωτικά και από την παραγωγή των άλλων.

- οικονομική οργάνωση σε όλα τα επίπεδα και στάδια παραγωγής του κλάδου με τις άριστες δυνατές επιλογές ώστε το τελικό οικονομικό αποτέλεσμα να είναι το άριστο δυνατό.
- οργάνωση συμμετοχής με την έννοια η συμμετοχή του κλάδου στο σχέδιο παραγωγής της εκμετάλλευσης να είναι συνδυάσιμη και επωφελής και για τους άλλους κλάδους της εκμετάλλευσης αλλά και για τη λειτουργία ολόκληρης της εκμετάλλευσης.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις μπορούν να προστεθούν και άλλες προϋποθέσεις και ειδικές περιπτώσεις οργάνωσης. Πρέπει να τονισθεί όμως ότι οι κλάδοι παραγωγής που συμμετέχουν στο σχέδιο παράγωγης της εκμετάλλευσης πέραν των ειδικών μέσων και εγκαταστάσεων, χρησιμοποιούν και κοινές πάγιες εγκαταστάσεις της αγροτικής εκμετάλλευσης είτε αυτά είναι μηχανήματα, όπως ο γεωργικός ελκυστήρας, είτε αυτές είναι κτηριακές εγκαταστάσεις, όπως είναι οι διάφορες αποθήκες υλικών και προϊόντων.

Τέλος πρέπει να τονισθεί ότι η συμμετοχή ενός κλάδου παραγωγής και η συμβολή του στην παραγωγική δυναμικότητα της αγροτικής εκμετάλλευσης καθορίζει και τον τεχνικοοικονομικό προσανατολισμό της εκμετάλλευσης.

Ο “τεχνικοοικονομικός προσανατολισμός” (ΤΟΠ) μιας εκμετάλλευσης, προσδιορίζεται από τη σχετική συμμετοχή των διαφόρων κλάδων παραγωγής της εν λόγω εκμετάλλευσης στο σύνολο του τυπικού ακαθάριστου κέρδους της. Σύμφωνα με το επίπεδο ακριβείας του τεχνικοοικονομικού προσανατολισμού διακρίνονται:

- οι γενικές κατηγορίες ΤΟΠ,
- οι κύριες κατηγορίες ΤΟΠ,
- οι ειδικές κατηγορίες ΤΟΠ,
- προαιρετικές υποδιαιρέσεις των ειδικών κατηγοριών ΤΟΠ.

Οι παραπάνω διακρίσεις των εκμεταλλεύσεων έγιναν με βάση τον κανονισμό της (ΕΟΚ) αριθ. 571/88 του Συμβουλίου και αναφέρονται στο παράρτημα II του ίδιου κανονισμού.

Αυτές οι υποδιαιρέσεις είναι προαιρετικές για τα κράτη μέλη στα οποία είναι μικρός ο αριθμός των εκμεταλλεύσεων που έχουν αυτό τον προσανατολισμό.

δους παραγωγής. Ο υπολογισμός αυτός θεωρείται από τους σπουδαιότερους σκοπούς της λογιστικής γιατί δείχνει την ακριβή εικόνα της εκμετάλλευσης και τα αποτελέσματά της.

- ε) Ο έλεγχος του οικονομικού αποτελέσματος για τον εντοπισμό των αιτιών που διαμόρφωσαν το μέγεθος αυτού. Ο σκοπός αυτός επιδιώκει κυρίως τον εντοπισμό της συμβολής κάθε κλάδου παραγωγής στη διαμόρφωση του οικονομικού αποτελέσματος καθώς επίσης και τον καθορισμό του μελλοντικού τρόπου δράσης.

Η Γεωργική Λογιστική είναι κλάδος της Γεωπονικής επιστήμης και συγκεκριμένα της αγροτικής οικονομίας. Ασχολείται με τη λογιστική παρακολούθηση των αγροτικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Η λογιστική παρακολούθηση αφορά την συγκέντρωση και τη συστηματική καταγραφή όλων των τεχνικών και οικονομικών μεταβολών κατά την διάρκεια της παραγωγικής διαδικασίας του έτους και τη διαπίστωση του οικονομικού αποτελέσματος της μελετώμενης οικονομικής μονάδας.

Η Γεωργική Λογιστική εφαρμόζει τις αρχές και τους κανόνες της Γενικής Λογιστικής προσαρμοσμένους στις συνθήκες της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής. Οι ειδικές συνθήκες στην αγροτική παραγωγή απορρέουν από τη φύση της παραγωγής που κυρίως είναι βιολογική παραγωγή. Δηλαδή η παραγωγή δεν γίνεται αυτόματα όπως στις περισσότερες μορφές παραγωγής, αλλά απαιτείται να παρέλθει κάποιος χρόνος που απαιτεί ο βιολογικός κύκλος κάθε καλλιέργειας ή ζώου. Επιπλέον στη αγροτική παραγωγή δεν μπορούν να προβλεφθούν τα απαιτούμενα μέσα παραγωγής, η επιτυχία της παραγωγής, οι δαπάνες της παραγωγής και το τελικό ύψος της παραγωγής.

Με την παρακολούθηση της αγροτικής εκμετάλλευσης, διαπιστώνεται κατ' αρχήν η κεφαλαιακή συγκρότηση της εκμετάλλευσης, οι διαθέσιμοι συντελεστές παραγωγής, ο υφιστάμενος συνδυασμός των συντελεστών παραγωγής, οι μεταβολές κατά την παραγωγική διαδικασία και το επιτυγχανόμενο οικονομικό αποτέλεσμα από το συνδυασμό αυτών και δίνει οδηγίες για τη βελτίωση και ανασυνδυασμό των συντελεστών παραγωγής για την επίτευξη μεγαλύτερου οικονομικού αποτελέσματος.

3.7.1 Απογραφή της Αγροτικής Εκμετάλλευσης

Η απογραφή είναι η λεπτομερής καταμέτρηση και καταγραφή των περιουσιακών στοιχείων της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Σκοποί της απογραφής είναι κυρίως οι εξής:

- α) Ο καθορισμός του μεγέθους της γεωργικής εκμετάλλευσης
- β) Η εύρεση της καθαρής περιουσίας.
- γ) Ο υπολογισμός του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος.
- δ) Η παρακολούθηση της εξέλιξης της γεωργικής εκμετάλλευσης, αφού οι διαδοχικές απογραφές δίνουν την εξέλιξη αυτή.

Η απογραφή η οποία γίνεται με την έναρξη της λογιστικής παρακολούθησης (αρχική απογραφή), μπορεί να γίνει οποτεδήποτε. Οι τακτές απογραφές όμως, όταν έχουμε συνεχή λογιστική παρακολούθηση, γίνονται συνήθως στο τέλος του έτους. Μπορεί όμως η απογραφή στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις να γίνει και στο τέλος του γεωργικού έτους. Ο χρόνος απογραφής επιλέγεται από τον γεωργό όταν δεν έχει πολλές ασχολίες, όταν υπάρχουν λίγα προϊόντα για συγκομιδή ή όταν δεν υπάρχουν πολλά αποθηκευμένα προϊόντα.

Οι διαδοχικές απογραφές δείχνουν τις μεταβολές των περιουσιακών στοιχείων της εκμετάλλευσης καθώς επίσης και την οικονομική εξέλιξη της.

Η απογραφή γίνεται σε κατάλληλα έντυπα που συνήθως είναι ένας τύπος για κάθε ομάδα ομοειδών περιουσιακών στοιχείων. Τα έντυπα αυτά περιλαμβάνουν τα εξής στοιχεία:

1. Αύξοντα αριθμό.
2. Πλήρη περιγραφή του περιουσιακού στοιχείου.
3. Αριθμό ή ποσότητα κάθε περιουσιακού στοιχείου.
4. Την αξία κάθε περιουσιακού στοιχείου.

Τα στοιχεία 3 και 4 αναφέρονται στη περίοδο έναρξης της παραγωγής του περιουσιακού στοιχείου (όταν είναι καινούργιο), στην αρχή και στο τέλος του λογιστικού έτους, καθώς και στη μεταβολή μεταξύ αρχής και τέλος του έτους.

Η απογραφή περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

A. Τα Γενικά στοιχεία (Προαπογραφικά στοιχεία)

1) Το σχέδιο παραγωγής της γεωργικής εκμετάλλευσης. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει συνοπτικά τους κλάδους παραγωγής της εκμετάλλευσης, την έκταση την οποία καταλαμβάνουν, τον αριθμό των ζώων και την κατηγορία αυτών και την ποσοτική συμμετοχή κάθε κλάδου στη σύνθεση της εκμετάλλευσης. Ο πίνακας 3.4 δίνει ένα υποθετικό παράδειγμα σύνθεσης της γεωργικής παραγωγής.

Πίνακας 3.4: Σχέδιο παραγωγής γεωργικής εκμετάλλευσης.

Κλάδοι Γεωργικής Παραγωγής				
α/α	Α. Κλάδοι Φυτικής Παραγωγής	Έκταση		
		στρέμματα	%	
1	Σιτάρι	30	27,27	
2	Κριθάρι	10	9,09	
3	Καλαμπόκι (ποτιστικό)	25	22,73	
4	Βαμβάκι (ποτιστικό)	20	18,18	
5	Μηλιά (ποτιστική 10 ετών)	15	13,64	
6	Αμπέλι (ξερικό)	10	9,09	
Σύνολο		110	100	
α/α	Β. Κλάδοι Ζωικής Παραγωγής	Αριθμός ζώων	Ζωικές Μονάδες	
			αριθμός	%
1	Αγελάδες γαλακτοπαραγωγής	8	8,00	72,66
2	Μοσχίδες (2 ετών)	3	2,33	21,16
3	Μόσχοι Παχύνσεως	3	0,68	6,18
Σύνολο		14	11,01	100

(2) Τη σύνθεση της γεωργικής οικογένειας. Αυτή περιλαμβάνει όλα τα μέλη της οικογένειας, την ηλικία, το φύλο και την απασχόλησή κάθε μέλους (πίνακας 3.5).

Πίνακας 3.5: Η Σύνθεση της γεωργικής οικογένειας.

Μέλος Οικογένειας	Ηλικία σε έτη	Μόρφωση	Απασχόληση	
			Κύρια	Δευτερεύουσα
Πατέρας (αρχηγός)	45	Απ. Λυκείου	Εκμετάλλευση	-
Μητέρα	42	Απ. Λυκείου	»	Οικιακά
Γιός Α'	20	Απ. Λυκείου	»	-
Γιός Β'	15	Β' Λυκείου	Μαθητής	Εκμετάλλευση
Παππούς	68	Δημοτικό	-	»

B. Ενεργητικό

Το ενεργητικό περιλαμβάνει τα παρακάτω περιουσιακά στοιχεία:

(1) Το έδαφος, τις βοσκές και τους φυσικούς λειμώνες. Η απογραφή των στοι-

χείων αυτών περιλαμβάνει την έκταση κάθε αγροτεμαχίου, το είδος της καλλιέργειας σ' αυτό, εάν είναι ιδιόκτητο ή ξένο, εάν είναι ξερικό ή ποτιστικό, την αξία της καλλιέργειας στη αρχή και στο τέλος του έτους.

- (2) Τις έγγειες βελτιώσεις. Η απογραφή των εγγείων βελτιώσεων περιλαμβάνει το είδος, την αξία, την υπολειμματική αξία, την ετήσια απόσβεση και την αξία στο τέλος του έτους.
- (3) Η απογραφή των γεωργικών κατασκευών περιλαμβάνει το είδος, την αρχική αξία, την απόσβεση και την αξία στο τέλος του έτους.
- (4) Στις πολυετείς καλλιέργειες η απογραφή περιλαμβάνει το είδος της καλλιέργειας, την έκταση που καταλαμβάνει, την ηλικία, την αξία στην αρχή του έτους, την ετήσια απόσβεση και την αξία στο τέλος του έτους.
- (5) Η απογραφή των ζώων περιλαμβάνει τα διάφορα είδη ξεχωριστά, την ηλικία αυτών, τη φυλή, την αξία στην αρχή και στο τέλος του έτους και την αυξομείωση κάθε είδους.
- (6) Τα γεωργικά μηχανήματα απογράφονται καθ' ένα ξεχωριστά. Περιλαμβάνει το είδος κάθε μηχανήματος ή εργαλείου, την αρχική αξία, την ετήσια απόσβεση και την αξία στο τέλος του έτους.

Τέλος, το ενεργητικό περιλαμβάνει στοιχεία του μεταβλητού κεφαλαίου (ζωοτροφές, σπόρους, λιπάσματα, κ.λπ.).

Γ. Παθητικό

- (1) Περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν σε τρίτους (ενοικιαζόμενα χωράφια).
- (2) Δάνεια και οφειλές προς τρίτους.

Η απογραφή γίνεται συνήθως για όλα τα περιουσιακά στοιχεία και ονομάζεται *Γενική απογραφή* της εκμετάλλευσης. Πολλές φορές όμως η απογραφή περιορίζεται σε ορισμένα μόνο περιουσιακά στοιχεία π.χ. μηχανήματα, οπότε έχουμε τη *μερική απογραφή*. Τέλος έχουμε την *έκτακτη απογραφή* η οποία γίνεται σε έκτακτες περιπτώσεις, είτε για να διαπιστωθεί η περιουσιακή κατάσταση της εκμετάλλευσης, είτε για να καθορισθεί η αξία της σε περίπτωση πώλησής της.

Μετά την αρχική απογραφή μπαίνει σε εφαρμογή το λογιστικό σχέδιο. Ανοίγονται τα απαραίτητα βιβλία και οι αναγκαίοι λογαριασμοί για την λογιστική παρακολούθηση. Ο αριθμός των λογαριασμών εξαρτάται από τη μέθοδο που επιλέχθηκε στο λογιστικό σχέδιο, από τον αριθμό των κλάδων παραγωγής και από την επιδιωκόμενη λεπτομέρεια. Η λογιστική παρακολούθηση καταγράφει όλες τις μεταβολές και τα λογιστικά γεγονότα που συμβαίνουν κατά την καλλιεργητική περίοδο (λογιστικό έτος) ώστε να αποβούν χρήσιμα και προσιτά για κάθε παραπέρα χρήση και ανάλυση. Στο τέλος του λογιστικού έτους γίνεται η τελική απογραφή.

διαφορ. ζώων (ζώων) - υποβόσκ. εργα.

Όταν η απογραφή γίνεται διαδοχικά για πολλά λογιστικά έτη τότε η απογραφή του προηγούμενου έτους χρησιμεύει ως αρχική για την επόμενη απογραφή η οποία θεωρείται τελική. Οι διαφορές που προκύπτουν στα διάφορα περιουσιακά στοιχεία μας δίνουν την μεταβολή της περιουσιακής κατάστασης της εκμετάλλευσης σε μια καλλιεργητική περίοδο. Μετά την απογραφή συντάσσεται ο Ισολογισμός. Τα αναλυτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται σε κάθε λογαριασμό χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό των οικονομικών αποτελεσμάτων και για την αξιολόγηση της οικονομικής κατάστασης της εκμετάλλευσης. Η αξιολόγηση αναφέρεται είτε σε ολόκληρη την εκμετάλλευση είτε αφορά τη συμβολή κάθε κλάδου παραγωγής στο συνολικό οικονομικό αποτέλεσμα.

3.7.2 Καθορισμός της περιουσίας της αγροτικής εκμετάλλευσης

Κάθε οικονομική μονάδα έχει ορισμένο σκοπό. Για να πετύχει το σκοπό της πρέπει να είναι εφοδιασμένη με τα κατάλληλα μέσα δράσης. Τα μέσα δράσης διακρίνονται σε υλικά και άυλα.

Τα υλικά μέσα δράσης είναι όλα τα μέσα που έχουν υλική υπόσταση και συνήθως λαμβάνουν μέρος άμεσα στη διαδικασία της παραγωγής. Τέτοια μέσα είναι οι συντελεστές παραγωγής, τα κτίρια, οι κάθε μορφής εγκαταστάσεις, τα μηχανήματα, τα υλικά, κ.λπ..

Άυλα μέσα είναι τα δικαιώματα που έχει η επιχείρηση ή η οικονομική μονάδα απέναντι στους τρίτους καθώς και οι υποχρεώσεις της προς τρίτους. Η “φήμη” και η “πελατεία” της επιχείρησης είναι δύο παραδείγματα άυλων περιουσιακών στοιχείων. Το σύνολο των υλικών και άυλων μέσων δράσης που κατέχει η επιχείρηση αποτελούν την **Περιουσία** της.

Η περιουσία κάθε οικονομικού οργανισμού αποτελείται από ένα σύνολο στοιχείων (σ_v) που το καθένα έχει μια χρηματική αξία (p_x). Η περιουσία κάθε οικονομικής μονάδας μετριέται σε αριθμό και είδος αλλά κυρίως σε αξία. Και αυτό για να είναι δυνατός ο καθορισμός της αξίας της, Δηλαδή, εάν s_j είναι ο αριθμός κάθε είδους περιουσιακού στοιχείου και p_x τότε η συνολική αξία της περιουσίας θα είναι:

$$\text{Περιουσία} = \Phi\{\sigma_1 p_1, \sigma_2 p_2, \sigma_3 p_3, \sigma_4 p_4, \dots, \sigma_n p_n\}$$

Η περιουσία ως οικονομικό μέγεθος περιλαμβάνει δύο μεγάλες κατηγορίες οικονομικών στοιχείων: Το *Ενεργητικό* και το *Παθητικό*.

Το **Ενεργητικό** είναι το σύνολο των υλικών και άυλων μέσων που κατέχει μια επιχείρηση ή εκμετάλλευση. Δηλαδή, το ενεργητικό περιλαμβάνει τα μέσα δρά-

σης μιας αγροτικής εκμετάλλευσης με τα οποία λειτουργεί και παράγει προϊόντα. Τα περιουσιακά στοιχεία του ενεργητικού υποδιαιρούνται σε τρεις κατηγορίες:

α) Στα **Πάγια περιουσιακά στοιχεία** τα οποία χρησιμοποιούνται από την επιχείρηση ή εκμετάλλευση όσο διαρκεί η ωφέλιμη ζωή τους. Στα πάγια περιουσιακά στοιχεία, σε μια γεωργική εκμετάλλευση, περιλαμβάνονται το έδαφος, τα μηχανήματα, τα κτίρια, τα ζώα παραγωγής, οι πολυτετές καλλιέργειες κ.λπ.. Γενικά, πάγια περιουσιακά στοιχεία χαρακτηρίζονται εκείνα τα στοιχεία τα οποία λαμβάνουν μέρος στην παραγωγική διαδικασία περισσότερο από μία φορά.

β) Στα **Κυκλοφοριακά περιουσιακά στοιχεία**, δηλαδή, αυτά που κατά τη λειτουργία της επιχείρησης ή εκμετάλλευσης αλλάζουν μορφή σε χρονικό διάστημα μικρότερο από δώδεκα μήνες και δεν ξαναχρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία με την ίδια μορφή. Αυτά τα περιουσιακά στοιχεία συνήθως χάνονται ή αλλάζουν μορφή κατά τη χρήση τους. Τέτοια περιουσιακά στοιχεία μπορεί να είναι οι σπόροι, τα λιπάσματα, ζωτροφές κ.λπ.

γ) Στα **Διαθέσιμα περιουσιακά στοιχεία** τα οποία μπορούν να μετατραπούν άμεσα σε ρευστό χρήμα. Τα διαθέσιμα περιλαμβάνουν τα μετρητά ή τα στοιχεία που μπορούν να μετατραπούν αμέσως σε μετρητά, όπως είναι τα μετρητά του ταμείου, οι τραπεζικές καταθέσεις, τα γραμμάτια εισπρακτέα, κ.λπ.

Το **Παθητικό** είναι το σύνολο των υποχρεώσεων της επιχείρησης ή της εκμετάλλευσης προς τους τρίτους και προς τον επιχειρηματία. Δηλαδή το παθητικό περιλαμβάνει τις υποχρεώσεις της εκμετάλλευσης προς τρίτους⁷. Παράλληλα, οι υποχρεώσεις αυτές αποτελούν και τις πηγές χρηματοδότησης της εκμετάλλευσης. Το σύνολο της περιουσίας μιας επιχείρησης ή εκμετάλλευσης δημιουργήθηκε είτε από χρήματα του επιχειρηματία ή μέρος της περιουσίας μπορεί να προήλθε από δανεισμό τρίτων, π.χ. δάνεια, πιστωτές, δανειστές, κ.λπ. Ανάλογα με την πηγή δημιουργίας της περιουσίας το παθητικό υποδιαιρείται σε δυο κατηγορίες:

α) Στο **Ξένο κεφάλαιο** που περιλαμβάνει όλες τις υποχρεώσεις της επιχείρησης ή εκμετάλλευσης προς τους τρίτους εκτός του επιχειρηματία. Το ξένο κεφάλαιο το ονομάζουμε, συνήθως, Παθητικό (Π).

β) Στο **Ίδιο κεφάλαιο ή Καθαρή Περιουσία ή Καθαρή Θέση** και περιλαμβάνει την υποχρέωση της επιχείρησης ή της εκμετάλλευσης προς τον επιχειρηματία.

Το Ενεργητικό (Ε), το Ξένο Κεφάλαιο ή Παθητικό (Π) και η Καθαρή Περιου-

⁷ Η Γεωργική εκμετάλλευση θεωρείται ανεξάρτητη οικονομική μονάδα και οποιοσδήποτε άλλος θεωρείται τρίτος γ' αυτή μη εξαιρουμένου και του επιχειρηματία.

σία (ΚΠ) συνδέονται με την παρακάτω ισότητα:

$$E = \Pi + ΚΠ$$

Η ισότητα αυτή εξηγείται ως εξής: Κάθε οικονομική μονάδα ή αγροτική εκμετάλλευση δημιουργήθηκε από δύο πηγές χρηματοδότησης. Πρώτη πηγή χρηματοδότησης είναι ο επιχειρηματίας ο οποίος πέραν της προσωπικής προσπάθειας δημιουργίας της οικονομικής μονάδας συνεισφέρει και οικονομικά και επενδύει κεφάλαια για τη δημιουργία των μέσων δράσης και παραγωγής. Δεύτερη πηγή χρηματοδότησης είναι οι τρίτες πηγές (τράπεζες κ.λπ.). Επομένως η αξία όλων των περιουσιακών στοιχείων που συγκροτούν το ενεργητικό είναι ίση με τα κεφάλαια που προήλθαν από τις πηγές χρηματοδότησης. Εάν κατά τη δράση της αγροτικής εκμετάλλευσης αυξηθούν τα στοιχεία του ενεργητικού χωρίς να αυξηθούν οι υποχρεώσεις προς τρίτους, τότε για να διατηρηθεί η σχέση ισότητας Ενεργητικού – Παθητικού αυξάνει η καθαρή περιουσία.

Το Παθητικό ή Ξένο Κεφάλαιο περιλαμβάνει υποχρεώσεις προς τους τρίτους οι οποίες, ανάλογα με τον χρόνο ικανοποίησης αυτών, διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

- α) Σε **Μακροπρόθεσμο Παθητικό** όταν περιέχει υποχρεώσεις που πρέπει να ικανοποιηθούν σε διάστημα μεγαλύτερο από 5 χρόνια. Εδώ περιλαμβάνονται τα μακροπρόθεσμα δάνεια.
- β) Σε **Μεσοπρόθεσμο Παθητικό** όταν περιέχει υποχρεώσεις που πρέπει να ικανοποιηθούν σε διάστημα μεγαλύτερο από 1 έως 5 χρόνια.
- γ) Σε **Βραχυπρόθεσμο Παθητικό** όταν οι υποχρεώσεις πρέπει να ικανοποιηθούν σε διάστημα μικρότερο από ένα χρόνο.

Παράδειγμα περιουσίας

Μια γεωργική εκμετάλλευση κατέχει τα παρακάτω περιουσιακά στοιχεία: Κτίρια αξίας 40.000 Ευρώ μηχανήματα αξίας 30.000 Ευρώ λιπάσματα, σπόρους, προϊόντα αξίας 1000 Ευρώ μετρητά 2000 Ευρώ και χρεώστες 150 Ευρώ γραμμάτια πληρωτέα 3000 Ευρώ πιστωτές 8000 Ευρώ και δάνειο 15000 Ευρώ. Ποια είναι η περιουσιακή κατάσταση της εκμετάλλευσης;

Λύση

Για να ξεκαθαριστεί την περιουσιακή κατάσταση της γεωργικής εκμετάλλευσης καταρτίζουμε τον πίνακα περιουσίας. Ο πίνακας περιουσίας αποτελείται από δύο βασικές στήλες:

- 1) Την αριστερή που ονομάζεται Ενεργητικό (Ε) και
- 2) την αριστερή που ονομάζεται Παθητικό (Π).

Κατόπιν κατατάσσομε τα περιουσιακά στοιχεία ανάλογα με το είδος τους στο ενεργητικό ή στο παθητικό. Τα περιουσιακά στοιχεία που κατατάσσονται στο ενεργητικό ανήκουν αποκλειστικά στην εκμετάλλευση. Αντίθετα, τα περιουσιακά στοιχεία που κατατάσσονται στο παθητικό αποτελούν υποχρεώσεις της εκμετάλλευσης προς τρίτους και προς τον επιχειρηματία.

Πίνακας Περιουσίας

Ενεργητικό (Ευρώ) €		Παθητικό (Ευρώ) €	
1. Κτήρια	40.000	A. Ξένο κεφάλαιο	
2. Μηχανήματα	30.000	1. Γραμμ. πληρωτέα	3.000
3. Προϊόντα-εφόδια	1.000	2. Πιστωτές	8.000
4. Ταμείο	2.000	3. Δάνειο	15.000
5. Χρεώστες	150	Σύνολο	26.000
Σύνολο	73.150 €	B. Καθαρή περιουσία	41.150
		Σύνολο	73.150 €

Όπως φαίνεται από τον πίνακα της περιουσίας, η εκμετάλλευση παρουσιάζει αξία ενεργητικού μεγαλύτερο της αξίας του παθητικού και επομένως έχουμε και καθαρή περιουσία. Η καθαρή περιουσία βρίσκεται από την σχέση:

$$E = \Pi + ΚΠ \quad \text{ή} \quad ΚΠ = E - \Pi \quad \text{ή} \quad ΚΠ = 73.150 - 26.000 = 47.150 \text{ €}$$

Η ύπαρξη καθαρής περιουσίας σημαίνει ότι αν εκποιηθούν όλα τα στοιχεία του ενεργητικού ικανοποιούνται πλήρως οι απαιτήσεις του ξένου κεφαλαίου και το υπόλοιπο της αξίας του ενεργητικού αποτελεί την καθαρή περιουσία η οποία ανήκει στον επιχειρηματία.

3.7.3 Το Λογιστικό σχέδιο

Η Λογιστική παρακολούθηση μιας αγροτικής εκμετάλλευσης περιλαμβάνει μια σειρά από ενέργειες οι οποίες σκοπό έχουν τη συγκέντρωση όλων εκείνων των στοιχείων τα οποία είναι απαραίτητα για τον υπολογισμό και την ερμηνεία των οικονομικών αποτελεσμάτων. Η λογιστική παρακολούθηση επιτυγχάνεται με την κατάρτιση του Λογιστικού σχεδίου.

3.7.6 Ο Ισολογισμός της Αγροτικής Εκμετάλλευσης

Ο ισολογισμός είναι ένας περιληπτικός πίνακας που μας δείχνει την οικονομική κατάσταση της εκμετάλλευσης σε μια δεδομένη στιγμή. Συντάσσεται μετά από την απογραφή και είναι η συνοπτική εικόνα σε αξία. Δηλαδή, ο ισολογισμός διαφέρει από την απογραφή στο ότι είναι συνοπτική περιγραφή των περιουσιακών στοιχείων, δίνει την αξία αυτών κατά ομοειδείς ομάδες χωρίς να αναφέρει τις μεταβολές που υπέστησαν κατά το χρονικό διάστημα ενός έτους.

Ο ισολογισμός είναι χωρισμένος σε δυο μέρη και έχει τη μορφή ενός κεφαλαίου Τ. Στο αριστερό μέρος, που ονομάζεται Ενεργητικό, γράφουμε κατά είδος και κατά αξία τα περιουσιακά στοιχεία της εκμετάλλευσης, ενώ στο δεξιό, που ονομάζεται Παθητικό, γράφουμε όλες τις οικονομικές υποχρεώσεις της εκμετάλλευσης προς τρίτους. Το παθητικό περιλαμβάνει και τις υποχρεώσεις της εκμετάλλευσης προς τον επιχειρηματία οι οποίες ονομάζονται Καθαρή Περιουσία.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του ισολογισμού είναι ότι αναφέρεται σε συγκεκριμένη ημερομηνία και ότι το ενεργητικό (Ε) και το παθητικό (Π) είναι πάντοτε εξισωμένα. Δηλαδή ισχύει πάντα η σχέση:

$$(E) = (\Pi).$$

Εάν συμβολίσουμε το παθητικό (Π) ως υποχρεώσεις της εκμετάλλευσης προς τρίτους (ξένο κεφάλαιο) και (ΚΠ) την καθαρή περιουσία (ίδιο κεφάλαιο) τότε η παραπάνω σχέση γίνεται:

$$(E) = (\Pi) + (ΚΠ)$$

Αναφέρθηκε παραπάνω ότι τα δύο μέρη του Ισολογισμού είναι εξισωμένα. Ακόμη, είναι φανερό ότι οτιδήποτε κατέχει η εκμετάλλευση το οφείλει είτε στο γεωργό επιχειρηματία, είτε σε τρίτους (από δανεισμό). Δηλαδή, στο Παθητικό περιλαμβάνονται κεφάλαια που απέκτησε η εκμετάλλευση από το γεωργό ή από τρίτους και στη συνέχεια τα μετέτρεψε σε μέσα για τη λειτουργία της. Τα μέσα αυτά καταχωρούνται στο Ενεργητικό. Δηλαδή, το ενεργητικό περιλαμβάνει τα μέσα δράσης ενώ το παθητικό τις πηγές χρηματοδότησης. Επομένως, η σχέση που πρέπει να υπάρχει μεταξύ του ενεργητικού και του παθητικού πρέπει να είναι σχέση ισότητας, ήτοι:

$$E = \Pi + ΚΠ$$

Ανάλογα με την οικονομική κατάσταση της αγροτικής εκμετάλλευσης διαμορφώνονται διάφορες μορφές ισολογισμού.

Εάν τα στοιχεία του ενεργητικού έχουν αξία μεγαλύτερη από τα στοιχεία του παθητικού ($E > \Pi$), τότε ο Ισολογισμός παρουσιάζει πλεόνασμα και χαρακτηρί-

ζεται ως θετικός Ισολογισμός. Δηλαδή εάν εκποιηθούν όλα τα περιουσιακά στοιχεία του ενεργητικού, καλύπτονται όλες οι οφειλές της εκμετάλλευσης και απομένει και καθαρή περιουσία για τον επιχειρηματία.

Εάν η αξία των στοιχείων του ενεργητικού είναι ίση με τις υποχρεώσεις της εκμετάλλευσης (ξένο κεφάλαιο) ($E = \Pi$), τότε δεν έχουμε πλεόνασμα (η καθαρή περιουσία είναι μηδέν $K\Pi = 0$), και ο Ισολογισμός χαρακτηρίζεται ουδέτερος Ισολογισμός. Στην περίπτωση αυτή η αξία των στοιχείων του ενεργητικού καλύπτει ακριβώς τις υποχρεώσεις προς τους τρίτους.

Παράδειγμα ισολογισμού

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
της 31ης Δεκεμβρίου 2010.

Ενεργητικό		Παθητικό	
Περιουσιακά Στοιχεία	Αξία €	Υποχρεώσεις προς τρίτους	Αξία €
A. Πάγιο		A. Ξένο κεφάλαιο	
1. Έδαφος	50.000	1. Μηχανήματα (πίστωση)	5.000
2. Έγχειρες βελτιώσεις	30.000	2. Δάνεια ΑΤΕ	9.000
3. Γεωργικές Κατασκευές	8.000	3. Πιστωτές	13.000
4. Πολυτετείς Καλλιέργειες	50.000	B. Καθαρή περιουσία	169.500
5. Ζώα	7.000		
6. Μηχανήματα	20.000		
B. Κυκλοφοριακό			
7. Υλικά	500		
8. Προϊόντα	18.000		
Γ. Διαθέσιμο			
9. Ρευστό Χρήμα	2.000		
10. Οφειλέτες	1.000		
Σύνολο	196.500	Σύνολο	196.500

Εάν το ενεργητικό είναι μικρότερο σε αξία από το ξένο κεφάλαιο (παθητικό) ($E < \Pi$), τότε η εκμετάλλευση βρίσκεται σε κατάσταση χρεοκοπίας αφού η εκποίηση των στοιχείων του ενεργητικού δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των τρίτων. Ο Ισολογισμός στην περίπτωση αυτή χαρακτηρίζεται ως αρνητικός Ισολογισμός και η καθαρή περιουσία είναι αρνητική ($K\Pi = \text{Ζημία}$). Δη-

λαδή, πέρα από την αξία του ενεργητικού ο επιχειρηματίας οφείλει και επί πλέον ποσά σε τρίτους.

Για την κατανόηση των μορφών του Ισολογισμού και για τον τρόπο καθορισμού κάθε μορφής δίνονται παραδείγματα μορφών Ισολογισμού όπως αυτά προκύπτουν από την οικονομική κατάσταση της εκμετάλλευσης.

Παράδειγμα θετικού ισολογισμού

Στο θετικό ισολογισμό έχουμε $E > Π$, δηλαδή υπάρχει και καθαρή περιουσία.

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ Α΄ της 31ης Δεκεμβρίου 2010.

<i>Ενεργητικό</i>		<i>Παθητικό</i>	
<i>Περιουσιακά Στοιχεία</i>	<i>Αξία €</i>	<i>Υποχρεώσεις προς τρίτους</i>	<i>Αξία €</i>
A. Πάγιο		A. Ξένο κεφάλαιο	
1. Έδαφος	50.000	1. Μηχανήματα (πίστωση)	5.000
2. Έγχειρες βελτιώσεις	30.000	2. Δάνεια ΑΤΕ	9.000
3. Γεωργικές Κατασκευές	8.000	3. Πιστωτές	13.000
4. Πολυτεείς Καλλιέργειες	50.000	B. Καθαρή περιουσία	169.500
5. Ζώα	7.000		
6. Μηχανήματα	20.000		
B. Κυκλοφοριακό			
7. Υλικά	500		
8. Προϊόντα	18.000		
Γ. Διαθέσιμο			
9. Ρευστό Χρήμα	2.000		
10. Οφειλέτες	1.000		
<i>Σύνολο</i>	196.500	<i>Σύνολο</i>	196.500

Στο θετικό Ισολογισμό παρατηρούμε ότι αφ' ενός μεν η συνολική αξία του ενεργητικού και του παθητικού εξισώνονται πλην όμως η αξία του ενεργητικού υπερκαλύπτει τις υποχρεώσεις προς τρίτους και απομένει και σημαντική αξία για τον επιχειρηματία αγρότη (169.500€) ως καθαρή περιουσία. Στο θετικό ισολογισμό όπως είναι φυσικό έχουμε μια υγιή οικονομικά και περιουσιακά αγροτική εκμετάλλευση που λειτουργεί αυτόνομα χωρίς εξαρτήσεις από τρίτους.

Παράδειγμα ουδέτερου ισολογισμού

Στον ουδέτερο Ισολογισμό έχουμε $E = \Pi$, δηλαδή η αξία του ενεργητικού καλύπτει ακριβώς τις υποχρεώσεις προς τους τρίτους και δεν υπάρχει καθαρή περιουσία ($K\Pi = 0$).

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ Β'

της 31ης Δεκεμβρίου 2010.

Ενεργητικό		Παθητικό	
Περιουσιακά Στοιχεία	Αξία €	Υποχρεώσεις προς τρίτους	Αξία €
A. Πάγιο		A. Ξένο κεφάλαιο	
1. Έδαφος	50.000	1. Μηχανήματα (πίστωση)	50.000
2. Έγχειρες βελτιώσεις	30.000	2. Δάνεια ΑΤΕ	90.000
3. Γεωργικές Κατασκευές	8.000	3. Πιστωτές	56.500
4. Πολυετείς Καλλιέργειες	50.000	B. Καθαρή περιουσία	-----
5. Ζώα	7.000		
6. Μηχανήματα	20.000		
B. Κυκλοφοριακό			
7. Υλικά	500		
8. Προϊόντα	18.000		
Γ. Διαθέσιμο			
9. Ρευστό Χρήμα	2.000		
10. Οφειλέτες	1.000		
Σύνολο	196.500	Σύνολο	196.500

Στο ουδέτερο Ισολογισμό η εικόνα της οικονομικής και περιουσιακής κατάστασης είναι διαφορετική. Παρατηρούμε ότι αφ' ενός μεν η συνολική αξία του ενεργητικού και του παθητικού εξισώνονται πλην όμως η αξία του ενεργητικού καλύπτει ακριβώς τις υποχρεώσεις προς τρίτους και δεν απομένει καμία αξία για τον επιχειρηματία ως καθαρή περιουσία. Στο ουδέτερο ισολογισμό όπως είναι φυσικό έχουμε μια αγροτική εκμετάλλευση που λειτουργεί που λειτουργεί οριακά και έχει μεγάλες εξαρτήσεις από τρίτους.

Παράδειγμα αρνητικού ισολογισμού

Στην περίπτωση αυτή το ενεργητικό δεν μπορεί να καλύψει τις υποχρεώσεις προς τρίτους $E < Π$, και αντί για καθαρή περιουσία έχουμε ζημία. Αυτό συμβαίνει γιατί, ενώ η εκμετάλλευση βρίσκεται σε οριακό σημείο, ένα μέρος της αξίας του ενεργητικού έχει χαθεί. Δηλαδή, εάν εκποιηθούν όλα τα περιουσιακά στοιχεία της αγροτικής εκμετάλλευσης η αξία αυτών δεν μπορεί να καλύψει τις υποχρεώσεις της προς τους τρίτους. Το ποσό που υπολείπεται είναι 3000€ το οποίο δεν υπάρχει. Η εκμετάλλευση λειτουργεί κατω από πλήρη εξάρτηση των δανειστών.

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ Γ'
της 31ης Δεκεμβρίου 2010.

Ενεργητικό		Παθητικό	
<i>Περιουσιακά Στοιχεία</i>	<i>Αξία €</i>	<i>Υποχρεώσεις προς τρίτους</i>	<i>Αξία €</i>
A. Πάγιο		A. Ξένο κεφάλαιο	
1. Έδαφος	50.000	1. Μηχανήματα (πίστωση)	50.000
2. Έγχειρες βελτιώσεις	30.000	2. Δάνεια ΑΤΕ	90.000
3. Γεωργικές Κατασκευές	8.000	3. Πιστωτές	56.500
4. Πολυετείς Καλλιέργειες	50.000	B. Καθαρή περιουσία	-----
5. Ζώα	7.000		
6. Μηχανήματα	20.000		
B. Κυκλοφοριακό			
7. Υλικά	500		
8. Προϊόντα	16.000		
Γ. Διαθέσιμο			
9. Ρευστό Χρήμα	2.000		
10. Ζημία	3.000		
Σύνολο	196.500	Σύνολο	196.500